

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra bezpečnostních studií

Společnost psychopatů

Bakalářská práce

Society of psychopaths

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Mgr. Lukáš URBAN, Ph.D.

AUTOR PRÁCE:

Petra ZACHOVÁ

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 15.3.2022

Petra ZACHOVÁ

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou soudobé společnosti, o které někteří říkají, že je psychopatická. Text se vyjadřuje ke svérázným jedincům, kteří významně ovlivňují chod společnosti. Zaměřuje se na pochopení toho, koho a proč si dnes volíme za své politické zástupce. Analyzována je v této souvislosti psychopatie pozitivní a negativní, též sociopatie. Dále práce diagnostikuje ze sociologického a sociálně psychologického hlediska dnešní společnost a rozebírá hlavní problémy, kterým čelí. Zaobírá se problematikou davového chování, resp. jaké máme typy vůdců, kteří davy vedou. Poslední dvě kapitoly se zaměřují na proces volby a následování psychopatických jedinců a na společnost, která těmito jedinci bývá někdy doslova fascinována. Ambicí textu je poukázat na problémy, kterým je dnešní společnost vystavena a na následky, pokud si do svého čela staví jedince (skutečně) všehoschopné.

KLÍČOVÁ SLOVA

Společnost, psychopatie, sociopatie, hodnoty, autorita, krize, vůdcovství, davy, volba

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the issues of contemporary society, which could be called psychopathic by somebody. The text deals with the odd individuals who influence society as a whole and focuses on understanding who we elect today in politics as our representative and what is the main reason why we elect them. In context there is analyzed positive and negative psychopathy and sociopathy. Furthermore, the work diagnoses today's society from a sociological and socio-psychological point of view and discusses the main problems we face today. Hereafter, it deals with the issue of crowd behavior and what kinds of crowd leaders we have today. The last two chapters are focused on the process of choosing and following of psychopathic individuals and on society which sometimes could be fascinated by these individuals. The ambition of the thesis is to point out to the problems that today's society faces and what consequences it has for the society, if we choose the (truly) incompetent individuals as our political representatives.

KEYWORDS

Society, psychopathy, sociopathy, values, authority, crisis, leadership, crowds, choice

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. HODNOTA.....	9
1.1 HODNOTOVÁ ORIENTACE	10
1.2 POTŘEBY.....	11
1.3 POSTMODERNÍ SPOLEČNOST A HODNOTY	12
2. VYMEZENÍ POJMU PSYCHOPATIE	14
2.1 POZITIVNÍ PSYCHOPATIE	17
2.2 NEGATIVNÍ PSYCHOPATIE	18
3. SOCIOPATIE.....	21
3.1 AUTORITA.....	22
3.2 KRIZE AUTORITY	23
4. SOCIÁLNÍ STRUKTURA ČESKÉ SPOLEČNOSTI.....	26
4.1 CHUDOBA.....	29
4.2 VZDĚLÁVÁNÍ	31
4.3 STRACH Z MIGRACE A CIZINCŮ	32
4.4 DEMOKRACIE, POPULISMUS A HLEDÁNÍ NEPŘÍTELE	34
4.5 PRAVDA A KONSPIRAČNÍ TEORIE	36
5. KDO NÁM VLÁDNE A PROČ	38
5.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA DAVU.....	38
5.2 PŘESVEDČOVÁNÍ A FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA NÁZORY DAVŮ	41
5.3 VŮDCOVÉ DAVŮ A JEJICH PROSTŘEDKY PŘESVEDČOVÁNÍ	43
5.4 ČESKÁ VRCHOLNÁ POLITIKA A JEJÍ VÝRAZNÉ OSOBNOSTI.....	46
6. RIZIKA SPOČÍVAJÍCÍ V NEKRITICKÉM NÁSLEDOVÁNÍ POLITIKŮ.....	49
7. PSYCHOPATICKÁ SPOLEČNOST	51
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ INFORMACÍ	58

ÚVOD

Společnost se potýká s mnoha problémy, které jsou mimo jiné důsledkem toho, že je postojově, názorově a hodnotově rozdělena. Musí čelit neustálým změnám a tlakům, které jsou do života přinášeny. Pro společnost je čím dál těžší rozeznat pravdu od lži, informaci od dezinformace, fakta od pocitů, umění od kýče, dobro od zla. Pro některé jedince je obtížné – ba přímo nemožné – se permanentním změnám přizpůsobit a zorientovat se. Nevědí, komu věřit a v co věřit. Nejsou si jistí tím, koho a proč volit jako své politické zástupce? Žijeme v době, kdy jsou srozumitelnost či síla kulturních tradic (zdroj tradičních identit) oslabené a globalizace přináší výzvy, na které nejsme (a ani nemůžeme být) plně připraveni. Následně čelíme jedincům, kteří tento chaos využívají primárně ve svůj prospěch a pomocí strachu nás kontrolují a manipulují.

Bakalářská práce je zaměřena na interpretaci dnešní společnosti, která je dle některých plná všehoschopných jedinců, kterým se říká *psychopaté*. Psychopaté myslí zejména na sebe, chtějí druhým škodit, respektive je zneužívat, a tak získat všechno po čem touží bez ohledu na dlouhodobější následky.

Práce se nejdříve zabývá vymezením pojmů, jako jsou *hodnoty*, *hodnotová orientace* a *potřeby postmoderní společnosti*. Následující kapitoly vymezují další základní pojmy ke zvolenému tématu; jako jsou *psychopatie*, *sociopatie* a *autorita*.

Psychopatie je v práci představena z hlediska negativního a pozitivního. Dále text nabízí studii, jaké mohou mít tyto dvě formy psychopatie důsledky pro společnost jako celek. Zabývám se rovněž sociologickou a sociálně psychologickou diagnostikou naší doby. Na základě postřehů pečlivě vybraných autorů se zamýšlím například nad tím, koho si v demokratických volbách volíme a koho následujeme. Popíšu, jaké problémy (bezpečnostní, ekonomické, sociální...) a otázky (ekologie a environmentalistiky, menšiny, migrace...) společnost rozděluje. Následující kapitoly jsou věnovány otázkám psychologie davu, a to pro lepší pochopení davového chování a mechanismů, jak nás vůdcové ovlivňují. Text se rovněž zaměřuje na volbu našich politických reprezentantů, důvody a příčiny, proč tyto svérázné (kontroverzní) jedince následujeme. Práce je

tedy předmětově zaměřena na fenomény psychopatie a sociopatie ve spojitosti s chodem společnosti.

Problematika (rozšířené, tolerované, adorované) psychopatie či sociopatie v posledních letech představuje významné riziko pro společnost a pro její bezpečnost. Manipulativní jedinci si díky sofistikovaným public-relations kampaním a novým médiím snadno podmaňují masy; ovládají je pomocí svého charisma a tyto zástupy lidí se stávají pouhými figurkami v jejich „životních hrách“. Tím může být, (respektive už je), ohrožena bezpečnost jak jednotlivých osob, tak celé společnosti. Policejní akademie České republiky si klade za jeden z hlavních cílů udržování a zajišťování bezpečnosti na území České republiky. Má práce by mohla přispět k prevenci před eskalacemi zmíněných nebezpečí a k připravenosti na možná rizika, který díky uvedeným jevům můžeme čelit.

Pro potřebu vypracování bakalářské práce jsem si stanovila následující hypotézy:

- 1) Mohou představovat tzv. psychopatičtí jedinci do jisté míry i přínos pro společnost?
- 2) Je nebezpečné volit tzv. psychopatické jedince do významných a vysoce postavených politických pozic?
- 3) Je udržování hodnot a tradic důležité pro stabilní, bezpečný stav společnosti a pro její budoucí rozvoj?
- 4) Představují některé druhy davového chování pro společnost hrozbu?

Bakalářskou práci jsem zpracovávala od července roku 2021 do února roku 2022. Nejprve jsem si pečlivě vybrala a přečetla odbornou, tematicky relevantní literaturu. Po následném studiu nashromážděných materiálů jsem začala se psáním jednotlivých kapitol tak, aby na sebe vzájemně navazovaly a tvořily ucelený, rozvíjející se příběh.

Za klíčové prameny jsem si zvolila publikace: *Čas psychopatů* od českého psychiatra Radkina Honzáka. Ve své knize odkazuje na důležité výzkumy britského psychologa Kevina Duttona a kanadského forenzního psychologa Roberta D. Hare ohledně psychopatie. Hlavně dílem *Čas psychopatů* od bratrů Honzáků jsem se nechala inspirovat, jelikož obsahuje jak psychiatrický ale i historický pohled na psychopatii. Dále jsem vybrala knihu od českého psychosomatika Jana Hnízdila s názvem *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem*

letadlo. Klíčové prameny jsou i publikace s názvem *Sociopat odvedle* od americké psycholožky Marthy Stoutové. Zmíněnou literaturu jsem vybrala za stěžejní, jelikož se obsáhle ve svých textech zaměřuje na psychopatii a sociopatii a je důležitá pro správné uchopení těchto pojmů. Neméně důležitou literaturou, podle které se tato práce ubírá, je odborná publikace od Daniela Prokopa *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*, známá kniha od francouzského sociálního psychologa Gustave Le Bona s názvem *Psychologie davu* a dílo *Opuštěná společnost: Česká cesta od Masaryka po Babiše* od českého angažovaného novináře Erika Taberyho.

Primárním cílem práce je poukázat na komplexní existenční a existenciální problémy dnešní společnosti, a jak snadné (kvůli nim) a nebezpečné může volba charismatických narcistických jedinců, kteří nezdá se kdy trpí antisociální poruchou osobnosti, být.

1. HODNOTA

V první kapitole a v následujících podkapitolách se budu zabývat pojmy *hodnota, hodnotová orientace, potřeba a postmoderní společnost*. Pojmy je důležité vymezit, jelikož nás provázejí celý život.

Hodnoty, které si utváříme celý svůj život, ovlivňují náš přístup ke všemu, co se děje kolem nás. Hodnoty přebíráme socializačním procesem, kde hlavní roli primárně hraje naše nejbližší okolí, tedy rodina, vrstevníci, přátelé, ale také škola, pracovní kolektiv a média. Ta v dnešní době významně ovlivňují naše názory a hodnotovou orientaci lidí. Některé hodnoty si s sebou neseme po celý svůj život a jiné postupem času měníme na základě prožitých životních situací. *„Hodnoty nás řídí a určují, jak se v určitých situacích zachováme a dávají našemu způsobu života a našim myšlenkám smysl. Hodnoty ovlivňují jak náš společenský postoj, tak i způsob řešení společenských problémů, kde těmito hodnotami určujeme své postoje a názory. Pokud se řídíme svými hodnotami a chováme se podle nich, utváříme si tím svůj životní styl.“¹*

Hodnoty nám určují význam nebo hodnotu určité věci a také představují jednu ze základních složek každé kultury. Hodnoty má jedinec, sociální skupina i celá společnost. Představují vazbu mezi jedincem a sociálním systémem.

„Hodnoty jsou naše měřítko života, podle kterých věci posuzujeme, hodnotíme ale i dokonce podle nich rozdělujeme společenské problémy na negativní a pozitivní.“²

Hodnoty jsou součástí naší osobnosti a úzce souvisí s našimi **potřebami**. Jedinec ve společnosti si utvářením hodnot utváří také svoji hodnotovou orientaci a tyto složky jsou společností ovlivňovány. Hodnoty lze dále vnímat jako něco, s čím se jedinec ztotožňuje a z nichž vychází jeho hodnocení a rozhodování.

„Hodnoty můžeme dělit kvalitativně na kladné a záporné a dále podle jejich místa v hierarchii hodnot, pokud jsou méně nebo více důležité. Dále můžeme

¹ K čemu nám jsou životní hodnoty. *Psychologie dnes* [online]. Praha: Portál, 2019, 10.8.2019 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/archiv/vydani/99285>

² Hodnota. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2018, 10.11.2018 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hodnota>

hodnoty rozdělit na sociální (jako přátelství), duchovní (tedy morální) hodnoty a materiální, kde hlavní roli hraje zdraví nebo například jídlo. Dalším rozdělením hodnot je podle dimenzí, na přírodní, které se dále dělí na vitální a sociální a civilizační a duchovní. Jedinec nemůže za každé situace použít svou hierarchii hodnot a rozhodnout se podle ní. Toto souvisí se vztahem mezi danou situací a hodnotovou orientací, kdy jedinec, který se podle svých hodnot rozhodne v situaci jednat, musí na sebe vzít určité závazky, ze kterých plynou důsledky.“³

1.1 HODNOTOVÁ ORIENTACE

Hodnoty, které vytvářejí ucelený systém, nazýváme **hodnotovou orientací**. „Hodnotová orientace je soustava hodnot, které se utvářejí podle jejich typů a způsobů hodnocení. Tyto typy hodnot a způsoby hodnocení se mohou odlišovat na základě obsahové stránky, anebo podle pravidel, kterými se soustavy hodnot tvoří. Soustavy hodnot mají mezi sebou hierarchické vztahy. Každý jedinec žije podle svých hodnotových oblastí, které jsou pro něj důležité a staví si svou hierarchii hodnot, podle kterých hodnoty rozděluje. Jedinec, který má svou soustavu hodnot (tedy hodnotovou orientaci), s ní přichází do společnosti, jeho hodnotová orientace přichází do styku s hodnotovými orientacemi ostatních a utváří se tím soustava skupinových hodnot.“⁴

Pokud existují hodnoty jedince, které se utvářejí hlavně na základě jeho zkušeností, máme i hodnoty obecně sdílené, hodnoty kulturní, které souvisejí se vztahy mezi jedincem a společností. Pokud se ve společnosti nějak chováme, toto chování může být dle hodnotové orientace společnosti přijatelné nebo nepřijatelné.

„Hodnotová orientace představuje míru významu, kterou jednatelce přikládá určitému jevu a rozhoduje se podle ní.“⁵

³ LOJA, Radka. Sestavte si žebříček životních hodnot. *Mindtrix* [online]. Praha: Informatorium, 2019, 26.8.2019 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://mindtrix.cz/portfolio/sestavte-si-zebricek-zivotnich-hodnot/>

⁴ Orientace hodnotová. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017, 11.12.2017 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Orientace_hodnotova

⁵ Orientace hodnotová. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017, 11.12.2017 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Orientace_hodnotova

1.2 POTŘEBY

S hodnotami úzce souvisí pojem *potřeba*. **Potřeby** mohou být vymezeny jak negativně, tak pozitivně. Negativní vymezení potřeb spočívá ve stavu, kdy jedinec nebo skupina něco postrádá nebo něčeho nedostává, nebo se naopak domnívá, že má na něco nárok. Sociologická interpretace potřeb vychází ze sociálně psychologického hlediska. Dnes již ustálenou klasifikaci potřeb navrhl americký sociální psycholog Abraham Maslow (1908-1970). Tuto teorii spojil s teorií osobnosti a motivace. Maslowova hierarchie potřeb rozdělila potřeby na:

- 1) fyziologické potřeby neboli homeostatické, které souvisí s narušením homeostáze.,
- 2) potřeba bezpečí a jistoty, kde hlavní roli hraje stabilita, spolehlivost, pořádek, zákon, struktura.,
- 3) potřeba sounáležitosti a lásky, která se projevuje prostřednictvím potřeby náležitosti k určité skupině, někam patřit a být milován.,
- 4) potřeba uznání, která pro jedince znamená být uznáván, obdivován, mít respekt a vysokou prestiž.,
- 5) potřeba seberealizace, která spočívá ve vyjádření vlastní identity a realizování svých záměrů.

V současnosti jsou pro uspokojení určitých potřeb určena pravidla společností, která určuje, jak se potřeby mají uspokojovat přijatelným způsobem. Jakým způsobem, pak záleží na určité sociální skupině, na jejich hodnotách a hodnotové orientaci. Jedinci a sociální skupiny své potřeby uspokojují prostřednictvím sociálních činností.

V sociologii se setkáváme se dvěma stanovisky v souvislosti s potřebami. „První stanovisko podle německého filozofa Karla Marxe (1818-1883) je uspokojování potřeb předpokladem ke společenskému pokroku, jelikož každá uspokojená potřeba má za následek nové potřeby a tím se dává do pohybu celá společnost.“⁶ „Další stanovisko, podle francouzského sociologa Émila Durkheima (1858-1917), jenž potřeby vnímá jako přání a tužby vedoucí k pocitu

⁶ Potřeby a zájmy. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2018, 10.11.2018 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Potřeby>

neuspokojenosti a neštěstí, jelikož uspokojení jedné potřeby vede k potřebě uspokojit další, což vede nakonec k sociální anomii.“⁷

1.3 POSTMODERNÍ SPOLEČNOST A HODNOTY

Postmoderní společnosti se rozumí společnost bez pevného hodnotového systému, která je toho času ohrožená ekologickými katastrofami, odmítá ideu automatického pokroku a racionalismus. *„Postmodernismus odmítá univerzální výklad světa a je charakteristický zájmem o orientální náboženství a filozofii. Postmoderní člověk a postmoderní společnost jsou orientovány na duchovno a třeba i ekologii.“⁸*

Postmodernistický převrat nastal na konci 70. a počátku 80. let minulého století. Postmoderna odmítá nekompromisní nástroje sociální kontroly, kritizuje novodobé vědy a zastává názor, že poznání je kontrolováno a ovládáno mocí. *„Postmodernisté odmítají názor, že existuje objektivní pravda, jelikož ta není člověku dosažitelná. Postmoderna je založená na odmítání názoru jediné pravdy a má alternativní postoj ke světu. Postmoderní společnost se projevuje snahou o kvalitní život, zaměřuje se na ekologické otázky a vrací se k tradičním hodnotám.“⁹* Společnosti chybí důvěra v budoucnost. Je různorodá, a tedy i rozpolcená. Nejdůležitější její hodnotou je sebevyjádření. Rozvíjí soukromé projekty, podporuje rozmanitost a zakládá si na svobodě jednotlivce a jeho přání. Je otevřená, co se týče mezilidských vztahů. Důraz klade na osobní přání a požadavky. *„V postmoderní společnosti existuje celá řada názorů, subkultur a typů chování.“¹⁰* Jedinec je v mnoha ohledech nestálý, též přehlcený informacemi. Postmodernismus popírá, že je věda jedinou správnou narací světa. Má negativní vztah k totalitářským.

⁷ Potřeby. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Potreby>

⁸ Postmodernismus. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postmodernismus>

⁹ Postmodernismus. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postmodernismus>

¹⁰ JELÍNEK, Otakar. Postmodernismus a exaktní vědy. *Sisyfos: Český klub skeptiků* [online]. Brno: Sisyfos, 2007, 23.7.2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.sisyfos.cz/clanek/251-postmodernismus-a-exaktni-vedy>

„V soudobé společnosti je patrná postupná ztráta víry v politiku a v politické reprezentanty. Pro hodnoty, které postmoderna vyznává, je typická hlavně pluralita tedy různorodost a různorodé myšlení, kdy se názory tolerují, ačkoliv si odporují. Postmoderní společnost v ideálu toleruje vše, ale odmítá otevřené formy násilí. Odmítá útlak jedné kultury druhou a zastává názor, že každý si může kulturu vybrat. K dalším významným hodnotám postmoderní společnosti patří demokracie, otevřená společnost, svoboda, pluralita, tolerance, zakládá si na vzdělanosti a gramotnosti.“¹¹ Mezi doprovodný kulturní znak postmoderní společnosti se ještě řadí vývoj masmédií a non-face-to-face komunikace.

¹¹ Společnost postmoderní. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost_postmodern%C3%AD

2. VYMEZENÍ POJMU PSYCHOPATIE

Stěžejním tématem této práce je **psychopatie** a její výskyt a vnímání ve společnosti.

Slovo *psychopatie* má hned několik významů, od: ¹⁾ označení poruchy duševní činnosti, přes ²⁾ asociálně se chovajícího jedince, až po ³⁾ antisociální poruchu osobnosti. Jedinec, mající antisociální poruchu osobnosti (tedy psychopatii), se vyznačuje anomáliemi v činnosti mozku. Psychopatů je ve společnosti okolo jednoho procenta. Hlavně v posledních letech – letech adorujících výraznost, cílevědomost, odvalu a úspěch – si lze všimnout, jak dobře se začínají prosazovat ve společnosti, a to hlavně do vysokých řídicích pozic. *„Zatímco ostatní jedinci s duševními nemocemi spíše vyčnívají z davu a poznáme je tzv. na první pohled, u psychopatů je to obtížné, jelikož mají schopnost umožňující jim velmi dobře zapadnout do kolektivu a splývat s ním. K jejich dalším zbraním patří charisma a šarm. Psychopaté nejsou nemocní, ale rozhodně nejsou ani zdraví.“*¹²

Tito jedinci mívají odlišné reakce na bolest, strach nebo nebezpečí než většina lidí kolem nich. Jsou to predátoři. Svě blízké mají za kořist, kterou bez výčitek a skrupulí manipulují a využívají. Jedinci s antisociální poruchou osobnosti si jsou dobře vědomi svých činů, pravidel a zákonů; a proto jsou plně odpovědní za své chování, tj. jsou trestně postižitelní. Charakteristickými rysy (vlastnostmi), kterými psychopati oplývají, jsou zejména absence strachu, zvýšená impulzivita, potřeba overstimulace, absence empatie. Pokud se u nich objevuje již zmíněná absence strachu, znamená to, že ho nemohou a nejsou schopni prožít, což ovlivňuje jejich chování. *„Někteří psychopaté mohou být asociální, ale ve většině případů se psychopati rádi předvádějí a pohybují ve společnosti. Pokud se podíváme blíže na jejich vnitřní prožitky a emoce, zjistíme u nich velký nezájem o city druhých, trvalý pocit nezodpovědnosti vůči společenským normám, povinnostem a osobním závazkům.“*¹³ Psychopati nemají svědomí a netrpí pocitem viny. Mají nízkou frustrační toleranci a na nesplnění svých cílů reagují agresivně a hněvivě. Bývají výbušní a nemají zábrany. Jsou to skvělí manipulátoři, kteří dokážou obelhat

¹² HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 24

¹³ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 52

a zkrátka profesionály. „V jejich chování se vyskytuje značná odchylka už v dětství, kdy dokážou šikanovat své spolužáky, týrat zvířata, dopouštějí se kriminálních činů a jsou agresivní a nezvladatelní.“¹⁴ Podle některých odporníků jsou psychopaté jedinci s nasazenou líbivou maskou představující normálního sympatického jedince. Za touto maskou se však skrývá skutečná tvář plná hněvu, chaosu, chuti po moci bez hlubokého prožitku emocí.

Kanadský forenzní psycholog Robert D. Hare (nar. 1934, Calgary), zabývající se studiem psychopatů, napsal a vydal o tomto tématu několik publikací. V nich zastává názor, „že pravý význam psychopatie spočívá v nedostatku v emocionální sféře, z čehož pramení neschopnost prožívat situace na emocionální rovině.“¹⁵

V rámci studia psychopatie se můžeme setkat ještě s jedním obdobným termínem a tím je termín **sociopatie**. Sociopatie se staví na rovinu psychopatie, ale odlišuje se způsobem jejího vzniku. Sociopatie je klinicky shodná s psychopatií, jediný rozdíl je, že vzniká v důsledku vlivu špatného prostředí v dětství; psychopati se se svojí „poruchou“ rodí.

Později v roce 1970 byl vytvořen slavný *Hare Psychopathy Checklist*¹⁶. Ten čítá dvacet položek s charakteristickými rysy psychopata. Jsou to:

- *povrchový šarm a uvolněnost,*
- *grandiózní představa o vlastní hodnotě,*
- *náchylnost k nudě,*
- *patologická lhavost,*
- *manipulativnost,*
- *absence lítosti a viny,*
- *oslabené afektivní reakce,*
- *bezohlednost, absence empatie,*
- *parazitický životní styl,*
- *špatná kontrola vlastního chování,*
- *neodpovědnost,*
- *delikvence v mládí,*

¹⁴ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 52

¹⁵ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 57

¹⁶ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 58

- *odmítání odpovědnosti za vlastní činy a mnoho dalších.* ¹⁷

Autor tohoto modelu uvedenými charakteristikami poukazuje na hlavní rysy osobnosti psychopata. Jedná se o vlastnosti, jakými jsou úspěšné působení na sociální okolí. K tomu používá své osobní kouzlo a šarm. Bývá sebestředný a zahleděný do sebe. Mívá pocit nadřazenosti a výjimečnosti, čímž působí na ostatní neodolatelně. Neuznává žádná pravidla, podle kterých by se řídil, i když to jsou pravidla etická či právní. Má neustálou potřebu vzrušení, jinak se začne rychle nudit. U těchto lidí lze pozorovat jakýsi život na „hraně“ a pocit nutnosti neustálého vymýšlení něčeho nového, jelikož touží po adrenalinu, po napětí. Jsou patologickými lháři, kdy neustálé vymýšlení a upravování historek patří k jejich každodennímu životu. Na venek působí jako velcí snílci s grandiózními plány, ve skutečnosti jsou uvnitř bez dlouhodobých plánů, bez života, jsou zcela prázdní. *„Jsou mistry v manipulaci, kdy mají skvělé přesvědčovací techniky a dokážou mistrně lhát. Psychopaté většinou působí věrohodně, z tohoto důvodu je lidé, kteří se s nimi setkají, prakticky nerozeznají od zdravých „normálních“ jedinců. Jejich absence lítosti a viny působí na ostatní přesvědčivě, jelikož jsou schopni prohlásit s klidným hlasem, že nic neudělali, popírají své antisociální jednání. Vinu vždy svalují na ostatní.“*¹⁸

Psychopati neprožívají emoce, ani nejsou schopni empatie, ačkoliv jsou skvělými herci a dokážou důvěřivě napodobit tyto pocity pro okolí. Někdy to může vypadat jako dramatické přehánění. Psychopat je emocionálně plochý a sobecký, na ostatních mu nezáleží. Často potřebuje zaplnit svou citovou prázdnotu promiskuitou. Žádné vztahy mu nevydrží dlouho; pokud ano, jedná se o parazitický způsob života, kdy z druhého postupně „vysává“ život v podobě vyčítání, osočování, podezírání a svalování viny. Jeho impulzivita a nedostatečná kontrola chování se objevuje už v brzkém dětství. Již ve školním věku začíná patologické lhaní, šikanování, krádeže, ubližování a týrání zvířat, předčasného užívání návykových látek. Psychopaté se někdy pohybují na okraji společnosti, pokud nekončí ve vězení jako obvinění násilníci. Ale s psychopaty se můžeme

¹⁷ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 58-59

¹⁸ HNÍZDIL, Jan a Michal TŘÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 19

setkat i na jiných vlivných pozicích ve společnosti. A právě zde jsou tyto predátoři velmi nebezpeční. „Můžeme se s nimi setkat na takových pozicích, jako jsou chirurgové, novináři, politici (zejména vysoce postavení), státní úředníci, policisté nebo právníci.“¹⁹

Dle některých odborníků (Robert D. Hare, Martha Stoutová, Hervey M. Cleckley, Kevin Dutton) se v posledních letech můžeme setkat s psychopatickými jedinci na vysokých vedoucích pozicích v politice, kdy tyto jedinci s charakteristikami, které byly uvedeny výše, rozhodují o osudu mnohých lidí nebo dokonce o osudu celé společnosti.

„Robert Hare, který vydal několik publikací o psychopatech, je spatřuje pouze v negativním slova smyslu jako predátory a věčné parazity. Naopak britský psycholog, spisovatel a odborník Kevin Dutton (nar. 1967) rozděluje psychopatii na negativní a pozitivní.“²⁰

2.1 POZITIVNÍ PSYCHOPATIE

Na **pozitivní psychopatii** se zaměřím z hlediska sociální prospěšnosti a užitečnosti. Pokud máme na jedné straně vlastnosti, jako jsou bezohlednost, impulzivita, chladnokrevnost, omezená empatie a nedostatek svědomí, tak na straně druhé najdeme vlastnosti, které jsou vhodné pro výkon určitých profesí. Mezi tyto vlastnosti patří: nebojácnost, sebevědomí, šarm, charisma, soustředění a mentální odolnost. *„Pokud jsou uvedené charakteristiky svérázně promíchány, můžeme se bavit o pozitivní psychopatii. Tací jedinci jsou vybaveni dostatečnou dávkou empatie a umí své schopnosti využít ve prospěch společnosti jako třeba astronauti, hasiči, neurochirurgové, světci nebo záchranáři.“²¹*

„Tito jedinci se často rozhodují pro taková povolání, kde je důležitá chladnokrevná rozvaha, schopnost se správně rozhodnout v krizové situaci a precizní plnění úkolů. Psychopaté jsou dobří během krizí, jelikož nedisponují „brzdící“ empatií

¹⁹ HERRITT, Robert. Unlock Your Inner Psychopath: Kevin Dutton's 'The Wisdom of Psychopaths': Cool under pressure? Easy social charm? You might just be a psychopath. A new book says that most of the world's most successful people—presidents, doctors, CEOs—are too. *Daily Beast* [online]. New York: The Daily Beast Company, 2012, 2012 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.thedailybeast.com/unlock-your-inner-psychopath-kevin-duttons-the-wisdom-of-psychopaths>

²⁰ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 60

a morálními zábranami. Často zastávají funkce v exekutivě, v manažerských a řídicích pozicích.

*Pokud psychopatický jedinec nemá vysoký stupeň agresivity a antisociálních rysů, může být dokonce pro společnost užitečný a sociálně úspěšný.*²² „Dutton to demonstroval na svém modelu mixážního pultu zvukaře, kdy jednotlivé lidské vlastnosti se mohou vyskytovat v různé míře intenzity.“²³ Jedná se o psychopatické rysy jako manipulativnost, která je naopak u některých jedinců brána jako vůdčí schopnost ovlivňování ostatních. Dalším příkladem může být psychopatická vlastnost impulzivita, která může v náročných profesích fungovat jako schopnost riskovat. V některé situaci, která je náročná na rozhodnutí, by se mohlo rozhodnutí jevit jako citová chudoba. U psychopata v krizové situaci to může být hodnoceno jako schopnost přijímat těžká rozhodnutí. „Podle Duttona je tedy pozitivní psychopatie pro jedince a celou společnost prospěšná, jelikož na některých pozicích je nutné mít jedince, kteří jsou rozhodní, mají chladnou hlavu a vysoký stupeň odvahy. Podle K. Duttona jsou to jedinci s prosociálními a altruistickými vlohami, kdy tyto vlohy uplatňují ve prospěch společnosti a těží ze svých absencí a nedostatků. Podávají až nadlidské výkony v povoláních, kde je to potřeba, jako již zmínění badatelé, piloti, vojáci, záchranáři nebo dokonce prezidenti velmocí.“²⁴ Tyto jedince nezaměňujeme se všemi, kdo na obdobných pozicích pracují a neměli by být automaticky považováni za psychopaty jen kvůli své psychické odolnosti! Na druhou stranu není vyloučené, že někteří jimi jsou a je třeba být obezřetný.

2.2 NEGATIVNÍ PSYCHOPATIE

Negativní psychopatie, jak již bylo uvedeno, se vyznačuje hlavně manipulací, nedostatkem empatie, nepociťováním strachu, patologickým lhaním, týráním zvířat a kriminální činností. Psychopaté prožívají krizové a stresové situace bez pocení dlaní, strachu, nebo bez třesení hlasu a rukou. „Absence

²² BUFFALMANO, Lucio. The Good Psychopath Guide: Notes & Review. *The Power Moves: FLY WITH THE EAGLES* [online]. OAKLAND PARK, FL 33311: The Power Moves, 2014, 2014 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://thepowermoves.com/the-good-psychopath-guide/>

²³ HONZÁK, Radkin. Psychopati z rubu i líce. *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Economia, 2013, 3.11.2013 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://blog.aktualne.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=21530>

²⁴ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 64

*strachu je následkem nespojení části mozku, která se nazývá fasciculus uncinatus, a tím pádem, na rozdíl od ostatních jedinců ve společnosti je psychopat odolný vůči strachu a může se bez zábran věnovat všemu, pro co se rozhodl.*²⁵ Nedokáže si představit, že by se někdo z jejich okolí mohl bát (nedostatek schopnosti vcítění se) a co je pro ostatní pestrobarevný svět plný podnětů, pro psychopaty to jsou jednotvárné fádňí kulisy.

Pokud jde o patologické lhaní u psychopatů, je to častá vlastnost, bez které by nemohli všechny okouzlit a přesvědčit. U psychopatů a při jejich odhalování často selhávají i polygrafy, které mají za úkol odhalit lži. Často bývají podle amerického psychiatra Herveyho M. Cleckleyho (1903-1984), který je brán za zakladatele diagnostiky těchto osobností, a který pracoval převážně s nadprůměrně inteligentními kriminálníky. Harvey M. Cleckley *„stanovil charakteristiky, které jsou typické u psychopatických jedinců. U negativní psychopatie se jedná hlavně o povrchní šarm, nečestnost, nesprávný úsudek, emoční chudost a nemotivované antisociální jednání.*²⁶

*„Podle kanadského psychologa Christophera J. Patricka (nar. 1958) jsou u psychopatů typické tři oblasti: statečnost, podlost a neschopnost brzdit své chování.*²⁷ *U kriminálních psychopatů se můžeme setkat dále s machiavellismem²⁸ a narcismem.²⁹*

Negativní psychopatie se vyznačuje citovou chladností a nedostatkem empatie, kterou používáme v každodenním životě, abychom se mohli vcítit do pocitů jiné osoby a pochopili, co prožívá. Psychopat je emočně plochý, nedokáže se do někoho vcítit a už vůbec nedokáže prožívat smutek. Jediné prožívání, které je možné u psychopata zpozorovat, je krátké vzrušení, jež během chvíle pomíjí.

²⁵ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 84

²⁶ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 111

²⁷ PATRICK, Chris. Psychopathy. *Noba* [online]. Florida State University: Diener Education Fund, 2018, 11.9.2018 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://nobaproject.com/modules/psychopathy>

²⁸ Označení pragmatického a cynického jednání v politice. Ochota dopouštět se pochybných morálních jednání ve snaze dosáhnouti obecně prospěšného cíle.

²⁹ Přehnaný obdiv k sobě samému a nedostatek pochopení druhých. V psychologii a sociologii se můžeme setkat s označením narcistická porucha osobnosti.

Rovněž je pro něj charakteristický pocit nezodpovědnosti a bezohlednosti vůči pravidlům, zákonům, společenským normám a závazkům, což opět vychází především z jeho nedostatku empatie a chorobné touhy po moci.

Negativní psychopaté se nebojí používat vulgarismy, anebo používat jiné verze příběhu, které se nakonec ukáží jako naprosto nepravdivé a vymyšlené. Dalším zajímavým rysem u negativní psychopatie je neschopnost cítit strach, s čímž souvisí snížený práh prožívání bolesti. Nejsou schopni se poučit z trestů a neznají význam slova *vina*. Trest tedy na ně neplatí. Už od dětství, kdy se dopouštějí kriminálních činů, které mohou být sadistické a antisociální, na ně tresty neplatí. Své jednání a chování popírají nebo z něj bez výčitek obviňují někoho jiného.

Psychopaté dokážou velmi rychle a dobře navázat vztahy. Ty ovšem netrvalí dlouho. Pokud vás psychopat dostatečně využije a už vás nepotřebuje, je pro něj snadné s vámi přerušit kontakt. Pokud tedy narazíme na psychopata, je nejlepší možností na záchranu rychle od takového jedince utéct. Psychopat se nikdy nezmění ani nenapraví. Psychopat zůstane navždy psychopatem.

3. SOCIOPATIE

Tato kapitola se zaměřuje na pojmy *sociopatie a autorita*. Související podkapitola je věnována *krizi autorit*.

Psychopatům chybí svědomí. Stejně tomu je i u jedinců označovaných pojmem *sociopati*. **Sociopatie** patří mezi poruchy osobnosti vyznačující se abnormálním chováním jedince vůči okolnímu prostředí.

„Sociopatie a psychopatie se liší „v oblasti“, kdy tato nemoc vzniká. Psychopatie, jak již bylo zmíněno, je nemoc vrozená; vyznačuje se nevyvinutou částí mozku, která slouží především k empatii a prožívání citových záležitostí“³⁰. „Naopak sociopatie je nemoc vznikající v průběhu života, a to po prožitém traumatu. Často se rozvíjí už od dětství, kdy dochází například k psychickému či fyzickému šikanování či týrání dítěte rodiči. Dítě tehdy emočně strádá nebo prožívá nějaké trauma, které trvale otřásá jeho psychikou.“³¹

Ve společnosti se tito jedinci zpravidla pohybují v profesích, které jim dávají jisté možnosti kontroly nad ostatními zaměstnanci nebo popřípadě celým kolektivem, který nikdo jiný nehlídá.

Sociopati se svými podřízenými manipulují, šikanují je a vydírají. Sociopata takové chování vůči druhým baví. Má rád pocit moci nad okolím a užívá si, že ho může ovládat, kontrolovat a vysávat z něho energii. Je to pro něj určitá forma drogy a adrenalinu. Řada odborníků i u této skupiny jedinců, jak již bylo zmíněno u psychopatů, mluví o chybějícím nebo nevyvinutém svědomí. *„Šarm sociopatům umožňuje dosáhnout prakticky čehokoliv, co chtějí; stejně jako psychopaté, jsou známí svým patologickým lhaním a parazitickými vztahy s blízkými osobami.“³²* Sociopati jsou bytostmi stejnými jako psychopati, kteří nemají svědomí. Druhé, obyčejné lidi rádi trestají, pokud se chovají nemorálně, neeticky nebo sobecky. Tyto osoby nemusejí být nutně monstry, masovými či sériovými vrahy, násilníky

³⁰ ROBINSON, Kara Mayer. Sociopath v. Psychopath: What's the Difference? *WebMD* [online]. New York: WebMD LLC., 2022, 14.2.2022 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.webmd.com/mental-health/features/sociopath-psychopath-difference>

³¹ STOUTOVÁ, Martha. *Sociopat odvedle: Bezcitní versus my ostatní*. Dotisk prvního vydání. Praha: Dům Harfa, 2016. Str.113-114

³² What is antisocial personality disorder? *Medical News Today* [online]. California: Healthline Media a Red Ventures Company, 2018, 28.9.2020 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/320142>

či kriminálníky. Často ve společnosti nevyčnívají. Umí skvěle zapadnout do kolektivu, vypadají v celku normálně, někdy až neodolatelně. Pokud na sociopata narazíme, stěží si toho zpočátku všimneme a až postupem času můžeme přijít na skutečnost, že osoba vedle nás (osoba nám blízká) je vlastně sociopat, který nás využívá ve svůj prospěch. O co tedy sociopatovi vlastně doopravdy jde? Jde mu především o autoritu, pocit moci a o dosažení výhry a kontroly nad ostatními.

3.1 AUTORITA

Autorita jako forma uskutečňování moci je pro sociopata velmi důležitá. Sociopati mají svoje metody, jak ji dosáhnout. Mezi metody používané sociopatem patří hlavně manipulace a lhaní. Jde jim o pohrávání si s lidmi. Chtějí dosáhnout za jakoukoliv cenu svého vítězství a těmito metodami se jim lehce podaří někoho kontrolovat a zmást. V případě prohry nikdy neuznají porážku a nikdy nepřijmou výsledky, které z porážky plynou. Jelikož nebezpečí, které sociopati vyhledávají, je jejich motorem, vyhledávají tito jedinci riskantní situace a přijímají riskantní rozhodnutí. Sociopati skrývající se v organizacích a veřejných institucích představují riziko pro celou společnost.

„Často je najdeme na vedoucích pozicích, kde se snaží získat autoritu, loajalitu a podporu obyčejných lidí. Svoji tvář prezentují jako tvář projevující hluboké emoce, zájem o problémy ostatních a obyčejných lidí, kterým chce „pomoci“ a slibuje jim, že s ním bude lépe, že se o ně postará. Dokáže v druhých vzbudit lítost a tím vás přinutit, abyste o něm smýšleli jako o normálním člověku, který se snaží dělat jen to, co je potřeba. Pokud má sociopat tendenci získat autoritu a moc a nachází se na exponované pozici, jde o sociopaty v bílých límečcích, kteří coby příslušníci establishmentu snadno unikají trestům nebo trestnímu stíhání.“³³

Sociopatům jde o získání prestiže a dosažení sociálního statusu. Vystupují jako lídři a inovátoři, kteří svými dovednostmi budují autoritu a tváří se jako jedinci, kteří to s ostatními myslí dobře. Přes autoritu sociopat uskutečňuje svoji moc.

³³ HNÍZDIL, Jan a Michal TŘÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 29-30.

Autorita přirozeně patří k jeho vůdcovství a stylu vedení. Díky ní má vliv na společnost. Autorita je pro sociopata jakási vizitka, že on může cokoliv, aniž by ho za to někdo mohl trestat. Je pro něj důkazem, čeho dosáhl a je jeho nástrojem k budování velkých plánů, které často vycházejí z chťiče po moci.

„Vědomí autority není ale nutné jen pro vládnoucí, ale i pro obyčejné jedince, tedy pro ty, kteří jsou ovládanými autoritou, jde zde především o potřebu pocitu, jedinců a společnosti, že je zde někdo nad námi, kdo nás řídí a díky němuž máme pořádek a řád, kde v tomto stabilním systému jde hlavně o přenesení odpovědnosti.“³⁴

3.2 KRIZE AUTORITY

Autorita je pro celou společnost důležitá. Představuje morální hranici a její oslabení může vést ke krizi. Krize autority patří k jakýmsi charakteristickým rysům naší současné společnosti a moderního světa a je pro ni typická politická povaha. *„Německo-židovská představitelka politické teorie Hannah Arendtová (1906-1975) zmínila tento pojem ve své eseji Mezi minulostí a budoucností, kde se zmiňuje o potřebě lidí mít autority, ačkoliv pro mnoho lidí je termín autorita něčím, co nechápou nebo nedokážou vysvětlit. Dále se podle ní pojem autority stal předmětem sporu a zmatku.*

Podle Arendtové došlo postupem času v naší společnosti k výraznému oslabení tradičních autorit. To má na svědomí odstranění vlivu tradičních politických stran totalitními hnutími či režimy, které dokázaly využít špatné sociální situace.“³⁵

Krizi autorit nacházíme i v jiných sférách života společnosti než jen v politice, ve výchově a vzdělávání dětí. Konstrukce autority má hierarchický charakter. Každý v ní má určené místo. V minulosti bylo typické uznávání tradic a vlivu náboženství. V moderním světě jsou tyto dvě síly výrazně oslabené. S oslabením tradic jsme pozapomněli na minulost, s ustupujícím vlivem náboženství došlo k oslabení víry a důvěry; tím se začala postupně vytrácet i představa bezpečné

³⁴ Autorita. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Autorita>

³⁵ MACKNESS, Jenny. What is Authority? Between Past and Future: What is Authority? *Jenny Connected* [online]. London: WordPress.com, 2021, 2021 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://jennymackness.wordpress.com/2021/01/15/what-is-authority-hannah-arendt/>

ochrany. „Autorita dává jedincům formu stálosti. Její ztrátou jsme ztratili pevný a bezpečný základ života, neboť svět se začal rychle měnit a hnát kupředu. Podle liberální teorie měl pokrok, který se stal symbolem lidské svobody a nezávislosti za následek domnění, že je nutné omezit vliv autoritativní moci.“³⁶

Asi největší krize autority se v posledních letech odehrává v oblasti vzdělávání a výchovy dětí. „Mladí lidé cítí potřebu zaujmout postoj, který se bude lišit od postoje dospělých, ale samotní dospělí přesně neví, jak se v dnešním moderní světě bezpečně pohybovat a jaké všechny dovednosti ovládat. To má u mladých lidí za následek, že ani oni sami neví, jak se mají zachovat a na koho spoléhat. Ze života vytrácí suverénní tradice; mladí lidé pozbývají úcty k předkům, jejich odkazu a zásluhám a vytrácí se jejich vzor pro budoucí potomky.

Právě ve výchově se lidé rozhodují, jestli za svět budou přebírat odpovědnost a zda ho budou bránit.“³⁷ Je otázkou, zda se rozhodneme vychovávat své potomky tak, abychom je nenechali ve světě samotné bez opor a pomoci a oni se nemuseli se všemi problémy vypořádávat intuitivně sami, jak tomu dnes často bývá. Hlavním cílem výchovy by mělo být hlavně určování vztahů mezi dospělými a mladými. Jsme svědky toho, jak jednoznačná (stabilní) autorita z naší společnosti mizí. Mezi generacemi probíhá nejistota a chaos. Krize autorit má i svůj politický rozměr. Z tradiční autority se stávala totalitní forma vlády. Autorita vyžaduje poslušnost, ale to neznamená, že by měla být vymáhána výhradně formou násilí a strachu. Tím se odlišuje, ostatně, právě autoritativní vláda od totalitní. Právě ztráta autorit dostala společnost k rozvoji totalitních režimů, ke kterým došlo v polovině 20. století.

Se ztrátou tradičních autorit jsme se dostali do období krize autorit. Svět se stal místem, kde se může nějaká věc stát snadno věcí jinou. To má za následek ztrátu důvěry v naši společnost. A tím se dostáváme k problému v politické sféře, kdy musíme čelit problémům, jako je život bez hranic a tradic, bez možnosti víry, bez pocitu bezpečí ve společnosti.

³⁶ ČERNÝ, Michal. Jak hodnotit informace: kdo je autoritou a jak s ní pracovat. *Metodický portál RVP* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2021, 28.6.2021 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/22820/jak-hodnotit-informace-kdo-je-autoritou-a-jak-s-ni-pracovat.html>

³⁷ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 30-31.

Dle francouzského zakladatele pozitivismu Augusta Comte (1798-1857) je nutné nahradit systém víry systémem vědění, který by zprostředkoval společnosti stabilitu. Jedná se primárně o přírodní vědy, posléze i sociologii, která je schopná formulovat zákony tím, že bude zkoumat sociální jevy. Díky tomu budou lidé lépe zvládat sociální události a nebude docházet ke ztrátě autority.

Německý sociolog, filozof a ekonom F. Tönnies (1855-1936) naopak upřednostňoval tradiční společnost, kdy citové vazby mezi blízkými dávají lidem jakousi formu důvěry a bezpečí, kdy určité skupiny mají podobné zájmy a její členové se podílejí na společném zájmu. Moderní společnost je opakem. Její příslušníci mají mezi sebou neosobní vztahy a jednotlivcům záleží hlavně na osobním blahu; honí se za vidinou rychlého zisku, život se odcizuje.

Arendtová upozorňuje na další vlnu autorit, která by mohla být nebezpečná i v současné době. Jedná se o autoritu vůdců, kteří jsou sice ambiciózní a charismatičtí, ale jde jim primárně o moc a manipulaci s celou společností. Lidé trpící ztrátou autorit a důvěry mají tendenci výrazné osobnosti (slepě) následovat a uniká jim často opravdová povaha těchto lidí.

Dnes se do politiky dostávají již mocní a bohatí lidé, kteří prahnou po dalším úspěchu a snaží se svým šarmem zaujmout co nejvíce lidí s příběhem, že se o ně otcovsky postarají na rozdíl od ostatních.

Chceme-li tento trend zvrátit, měli bychom se zaměřit na znovuvybudování vztahů důvěry mezi sebou, vytváření pout a nalezení stability v systému, kde bude společnost stát na pevných základech, jakými je bezpečnost, jistota, zodpovědnost a společný zájem řešit problémy na celospolečenské úrovni.

4. SOCIÁLNÍ STRUKTURA ČESKÉ SPOLEČNOSTI

Jedinec a jeho postavení ve společnosti v současnosti nevychází jen z jeho příjmu a velikosti majetku. V české společnosti existuje řada lidí, kteří mají dobré příjmy, ale chybí jim sociální kapitál, díky kterému by měli společenské kontakty a dovednosti zaručující jim adekvátní uplatnění. Dále jsou tu jedinci, kteří mají kontakty a dovednosti, ale pracují na pozicích, které jsou málo placené. Nacházejí se mezi námi ale i elity, které mají všechno. Na druhém protipólu je chudé obyvatelstvo, které nemá k dispozici žádné zdroje. Tyto nerovnosti mají za následek nespokojenost mezi obyvateli, volbu populistů, štěpení společnosti a dychtivost po návratu jednoduchého světa.

Podle francouzského sociologa Pierre Bourdieu (1930-2002) máme 3 typy kapitálu: ekonomický, sociální a kulturní. *„Právě sociální kapitál nám udává, jaké kontakty ve společnosti máme a jak rozměrné jsou naše vazby. S tímto kapitálem souvisí kulturní kapitál, který je měřítkem pro naše dosažené vzdělání, pro orientaci ve společnosti a kultuře. Funkce sociálního kapitálu znamená, že máme kontakty, díky kterým získáváme různé výhody nebo privilegia ve společnosti, kdežto kulturní kapitál nám do jisté míry určuje, do jaké společenské vrstvy patříme. Pokud máme vyšší kulturní kapitál, znamená to, že i naši potomci převezmou tento kapitál, který jim určí, do jaké vrstvy ve společnosti patří.“*³⁸

Dnes v české společnosti už neexistují pouze chudí, středně příjmoví a bohatí. Situace (stav) je mnohem rozmanitější a složitější. Řídíme se politickými postoji, životní spokojeností, pocitem vlastní pozice a také nadějí, že se můžeme dál posouvat. Tyto všechny aspekty určují postoje jednotlivých tříd a odlišují je od sebe.

V současné české společnosti máme úzkou společenskou elitu disponující všemi druhy kapitálů, ke kterým se v dnešní době řadí i digitální a počítačové kompetence. Jedná se asi o jedno necelé procento české populace.

„Podle analýzy latentních struktur, kterou prováděl Median a STEM/MARK, se u nás vyskytují dvě rozdílné skupiny vyšší střední třídy. První se nazývá zajištěná

³⁸ Sociolog výchovy Pierre Bourdieu (1930-2002) a jeho teorie reprodukce.: Pedagogická orientace. 13. 2003.

střední třída, kterou tvoří asi dvacet dva procent Čechů s vyšším středním věkem a středním až vyšším vzděláním mající nadprůměrné platy a velký majetek, díky kterému se nemusí bát o své postavení ve společnosti.“ Ovšem jejich sociální kapitál je zanedbatelný, nedisponují počítačovými či jazykovými dovednostmi, což má za následek omezení ekonomického rozvoje.

„Druhý typ vyšší střední třídy naopak tento kapitál k dispozici má a je nazýván nastupující kosmopolitní třídou. Tvoří ji mladší lidé v porovnání o sedm let, kteří se pohybují v době nástupu internetu a mají počítačové, digitální a jazykové kompetence usnadňující jim navazování a udržování sociálních vazeb. Tuto třídu u nás tvoří asi jedenáct procent dospělých, kteří mají hodně kontaktů, digitální kompetence, aktivní životní styl a dokážou se domluvit cizím jazykem.“³⁹ Tato třída pochází především z velkoměst na rozdíl od zajištěné střední třídy, bydlí v centru měst. Ovšem i tato třída má několik nedostatků, jako je menší majetek a splácení hypoték nebo bydlení v nájmu a kvůli této nestabilitě řada jedinců neuspěje.

„Další třída, která utváří naši společnost, je třída strádající, jelikož jí chybí všechny druhy společenských kapitálů. Je tvořena asi osmnácti procenty české populace a jde o nedostatečně kvalifikované jedince. Tito jedinci jsou nezaměstnaní nebo mají nízké příjmy, nedisponují žádným majetkem, kontakty nebo kompetencemi jako jsou kompetence jazykové, digitální, či počítačové. Mají nízké úspory a nemají žádné kontakty na někoho z vyšších profesí. V posledních letech jedinci z této třídy čelili často exekucím, nezaměstnaností nebo ztrátě bydlení. Žijí v chudších regionech Česka a mají často sociální problémy.“⁴⁰

Zbytek české společnosti tvoří ostatní 3 druhy nižší střední třídy. Jedná se o tradiční pracující třídu, jedince vyskytující se v řemeslných profesích. Mají dobrý příjem a nadprůměrný majetek, který získali v minulosti a žijí často mimo velká města. *„Tato zmíněná třída má ale malý sociální kapitál, což znamená, že jedinci z této skupiny neznají žádné lékaře, IT specialisty či právníky. Dále nedisponují jazykovými dovednostmi ani počítačovými a digitálními a jejich postoupení do vyšší třídy je omezeno. Druhá skupina z těchto posledních tříd je nižší střední*

³⁹ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 26

⁴⁰ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 27

třída neboli ohrožená třída, která je opakem zmíněné třídy výše. Jednotlivci z této třídy často pracují ve větších městech, ve službách, mají lepší kontakty a disponují digitálními a jazykovými kompetencemi. Nacházejí se v málo placených profesích a na podřízených pozicích. Patří sem lidé, kteří nenaplnili svůj vzdělanostní potenciál, rozvedené ženy. Žijí v chudších obcích, nebo jim hrozí exekuce. Mají často pocit, že dopadli hůře než jejich rodiče. Řadíme sem okolo dvaceti dvou procent Čechů.“⁴¹

„Poslední třídu tvoří třída místních vazeb. V této skupině najdeme jedince vyššího nebo vyššího středního věku, žijícího na venkově a disponujícího majetkem a rozsáhlou sociální sítí lidí, které mohou využít při pomoci. Mají ovšem nízké příjmy, malý kulturní kapitál a nemají aktivní životní styl. Nedisponují jazykovými či digitálními dovednostmi a jejich majetek a sociální vazby je ve společnosti udržují. Tuto třídu tvoří asi dvanáct procent dospělých Čechů, a pokud nebudou čelit exekucím nebo ztrátě bydlení, ve společnosti se udrží.“⁴²

Zmíněné rozvrstvení společnosti je důležité pro pochopení chování a uvažování jednotlivých společenských skupin.

„Například jedinci z nastupující kosmopolitní třídy jsou otevření otázce migrace, liberálnější a zajímají se o životní prostředí a nebojí se globalizace. Zajištěná střední třída věří veřejným institucím a je spokojená. Tyto třídy se v hodně věcech shodují. Rozdíl je mezi nimi v tom, kde čerpají svou sílu. Naopak tradiční pracující třída a strádající třída má velkou nedůvěru v globalizaci, migraci a vůči menšinám. Ohrožená třída má zas sklon nedůvěřovat politické reprezentaci a je pro ni typický malý zájem o politické dění a sklon k populismu.

Tato nerovnost ve společnosti se týká i vnímání demokracie, kdy za nejlepší možnost vlády ji považuje asi šedesát procent jedinců ze zajištěné střední třídy a nastupující kosmopolitní třídy, u nižší střední třídy je to okolo čtyřiceti procent a u strádající třídy je to okolo třiceti procent. Problém u vnímání demokracie spočívá v rezignaci, kdy například jedinci z nižších tříd mají pocit, že je pro ně jedno, zda demokracie u nás je či není. Velké rozdíly mezi jednotlivými třídami

⁴¹ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 28

⁴² PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 29

nalezneme v jejich nespokojenosti. Ohrožená třída je nespokojená ekonomicky a tradiční pracující třída, někdy nazývána jako modré límečky, disponuje pocitem, že nemůže ovlivnit dění ve svém státu.“⁴³ Z výzkumů dále vyplývá, že důvěra v demokracii záleží dále na tom, jestli se jedinci z jednotlivých tříd setkali se sociálními problémy. Kolize sociálního systému a právního státu v Česku má za následek nedůvěru v demokracii. „S tím souvisí i poslední prezidentské volby, kdy Miloše Zemana volila menšina ze dvou vyšších středních tříd, ale u nižší střední získal více, asi o patnáct procentních bodů, více než Jiří Drahoš a u strádající třídy vyhrál v poměru 75:25.“⁴⁴

Tyto sociální nerovnosti mají za následek nerovnosti v politice, kdy sociální problémy a nedůvěru v politickou reprezentaci využívají politici ve svůj prospěch a manipulují českou společností. V následujících kapitolách si podrobněji rozebereme problémy, kterým v dnešní době musí naše společnost čelit, abychom lépe pochopili diagnostiku současné české společnosti.

4.1 CHUDOBA

„Pokud se podíváme na různé analýzy týkající se chudoby, často narazíme na ekonomický a sociologický ukazatel „relativní příjmová chudoba“. Tento ukazatel příjmové chudoby je velmi problematický a má mnoho nedostatků, jenž mají za následek, že se potýkáme s nepravdivými výroky o chudobě v Česku“⁴⁵. Často totiž slyšíme, že máme nejmenší nerovnosti, domácnosti jsou málo zadlužené a chudých jedinců není zas tak mnoho. „Tento problém spočívá hlavně v tom, že ukazatel vychází z příjmu před exekucemi a vychází z mezinárodního srovnání Eurostatu. Měření podle tohoto ukazatele ovlivňuje přístup k chudým a řada lidí zveřejněná data chápe chybně.“⁴⁶ Další problém s vnímáním chudoby spočívá v inflaci, kdy sice slyšíme, že inflace je nízká, ale problémem je její struktura. „Povinné výdaje domácností stoupají, jelikož stoupají ceny potravin, léků

⁴³ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 30-31

⁴⁴ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 31

⁴⁵ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 33

⁴⁶ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 34

a bydlení, a to má za následek příjmové nerovnosti, kdy po odečtení částky nezbytné na zajištění základního bydlení, jídla a léků narůstá nerovnost způsobená strukturou inflací.⁴⁷

Dalším důležitým faktorem chudoby je u nás majetková nerovnost. „Majetková nerovnost je velmi nebezpečná, jelikož vede k reprodukci chudoby a určuje nám společenskou pozici. U nemovitostí je důležitým faktorem, kolik nemovitostí jsme zdělili a jestli nám s jejich splácením mohou pomoci rodiče.“⁴⁸ Pokud jde o diagnostiku chudoby v naší společnosti je jasné, že extrémní chudobou u nás trpí málo jedinců, ale hodně jich je chudobě na blízku. *„Čtvrtina českých domácností si nemůže dovolit nepředvídatelné výdaje ve výši deset tisíc korun a nemohou cestovat do zahraničí nebo jet na dovolenou. Mají strach ze zadlužení a disponují málo placenou prací. S tímto souvisí i systém sociální pomoci v Česku, který selhává, jelikož nevyužívá dávky okamžité pomoci sloužící jedinci k udržení bydlení.“*⁴⁹ Dalším problémem chudoby v Česku je i regionální nerovnost, kdy oproti ostatním státům, majícím srovnatelné ekonomiky, jsou u nás nerovnosti mezi jednotlivými regiony mnohem větší.

Tyto všechny zmíněné faktory chudoby jsou důležité i pro politiku. *„Jelikož jedinci žijící v chudobě jsou často politicky rezignovaní lidé, u kterých se hlavně v době ekonomické krize propadla důvěra v média a veřejné instituce. Často se mezi těmito jedinci najdou odpůrci Evropské unie. V České republice je chudoba velmi ovlivněná vzděláním, kdy vysokoškolák má u nás oproti jedinci se základním vzděláním, desetkrát menší šanci, že bude nezaměstnaný a bude materiálně trpět. Ve srovnání se zbytkem Evropy je tento poměr výrazně nižší.“*⁵⁰

Česko patří mezi země, kde se chudoba převádí na mladou generaci, tedy na děti. Často chudoba rodiny ovlivňuje úspěšnost dětí ve škole, kdy rodiny nedosáhnou na sociální bydlení v bytové nouzi. Tato nouze zvyšuje pak rizikové

⁴⁷ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 36

⁴⁸ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 37

⁴⁹ VEČERNÍK, Jiří a Martina MYSÍKOVÁ. *Chudoba v České republice: Kritický pohled na evropské ukazatele*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2015. Str. 8-9.

⁵⁰ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 44

jevy u dětí jako je stres nebo kriminální chování, jelikož právě chudoba má dopady na zdraví, intelekt, školní úspěšnost a socializaci.

4.2 VZDĚLÁVÁNÍ

Dalším odvětvím, kde můžeme narazit na nerovnosti ve společnosti je vzdělávání. Pak se jedná o nerovnosti ohledně šance a přístupu ke kvalitnímu vzdělání. V Česku tyto nerovnosti souvisejí hlavně s tím, kde a v jaké rodině se narodíte. Dosažené vzdělání jedince záleží na statutu rodiny, kde dítě vyrůstá. Hlavním problémem u nás rozdílná kvalita škol.

„Za rozdílnou kvalitou škol v Česku stojí již zmíněné regionální nerovnosti, kdy nejhorší podmínky najdeme v Karlovarském a Ústeckém kraji. Naopak v Praze a bohatších krajích je rozdílnost kvality škol poměrně nižší, jelikož je tu i menší chudoba. Chudoba je v chudších krajích až čtyřikrát častější a souvisí s rozpadem rodiny, nestabilním prostředím a bydlením, horším životním stylem a stresem, který ze všeho plyne.

V chudých regionech často chybějí ve školství školní psychologové, pomáhající dětem z problémových rodin, doučovací pracovníci a sociální pedagogové.“⁵¹

Jestli budeme zaměstnaní nebo nezaměstnaní, bohatí nebo chudí závisí v České republice na vzdělání. Důležitou součástí je i fakt z jaké rodiny pocházíme, jelikož chudoba se přenáší z generace na generaci. *„S tím souvisí i již zmíněný sociální kapitál, který znamená, že pokud máme dobré konexe ve společnosti, je pro nás mnohem jednodušší si najít dobře placené místo, lepší bydlení, i vzdělání. Pokud má naše rodina dobrý sociální kapitál můžeme mít lepší ekonomické postavení. Francouzský sociolog Pierre Bourdieu tento proces, kdy se díky sociálnímu kapitálu dostaneme k ekonomickému kapitálu, i kulturnímu a naopak, nazval směna kapitálu.“⁵²* Tímto procesem

⁵¹ Mezi kraji jsou výrazné rozdíly v kvalitě vzdělávání, to bychom měli změnit, radí inspekce. Česká televize: ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 2019, 16.12.2019 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3006323-mezi-kraji-jsou-vyrazne-rozdily-v-kvalite-vzdelavani-bychom-meli-zmenit-radi-inspekce>

⁵² *What is Bourdieu theory of cultural capital? Cultural capital refers to the various kinds of knowledge, skills, behavior we possess by the virtue of being a part of a specific social group.* [online]. US: Sociology Group, 2019 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.sociologygroup.com/bourdieu-theory-cultural-capital/>

dochází ke kumulaci kapitálu, který neustále pokračuje. Pokud si srovnáme jedince, kteří nemají žádný sociální, kulturní a ekonomický kapitál a jedince, kteří těmito kapitály disponují, zjistíme, že ve srovnání se jedinci z první skupiny mají podstatně hůře, a to má za následek horší vzdělání, menší majetek a skoro žádné kontakty, kterými by si mohli vylepšit společenskou pozici. Horší sociální, kulturní a ekonomický kapitál a další dovednosti a kompetence jako je znalost anglického jazyka a IT technologií, které chybí části české společnosti mají za následek špatné společenské uplatnění a postoje.

Znamená to i, že lidé s nedostatkem kapitálů mají strach z globalizace a dalšího vývoje společnosti, zkrátka nevěří budoucnosti, jelikož to není „jejich život“ a mají pocit, že s tím nic nezmůžou.

4.3 STRACH Z MIGRACE A CIZINCŮ

„Nesympatii k velké většině národností, pobytu cizinců na našem území a migraci cítí u nás v Česku zhruba čtvrtina obyvatel.“⁵³ Zbylé postoje závisejí na dalších mnohých faktorech. „*Americký psycholog Gordon Allport (1897-1967) pomocí kontaktní hypotézy vysvětlil, že za určitých podmínek můžeme obavu z cizinců snížit nebo omezit osobním kontaktem s nimi. Osobní kontakt může zmírnit naše předsudky a stereotypy a díky tomu je můžeme začít vnímat odlišně za jistých podmínek, kdy je nutné, aby skupiny měly nějaký společný cíl nebo podobnou pozici ve společnosti.*“⁵⁴ V Česku se dá kontaktní hypotéza a osobní znalost využít na příkladu, kdy by se řada Čechů podle výzkumů migraci nebránila, pokud by cizinci museli splňovat některá kritéria. Řada jedinců si ovšem už neuvědomuje, že cizinci musí splňovat přísná pravidla. Podle dalších výzkumů se lidé bojí neustálého nárůstu pobytu cizinců v Česku, s čím souvisí i vnímání migrační krize. „*Migrace se stala znakem rozpadu společnosti, proti které je nutné bojovat. S tím vším souvisí jev, který se u nás v Česku hojně vyskytuje a tím je přeceňování, kdy přeceňujeme, kolik u nás žije například muslimů nebo kolik procent kriminálních činů páchají cizinci. Na přeceňování mají vliv hlavně média,*

⁵³ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 95

⁵⁴ NICKERSON, Charlotte. Allport's Intergroup Contact Hypothesis: Its History and Influence. *Simply Psychology* [online]. Simply Scholar, 2021, 5.11.2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/contact-hypothesis.html>

*kteřá ovlivňují názory a postoje celé společnosti a často se jedná o jevy, se kterými nemáme přímou zkušenost.*⁵⁵ Pokud se v médiích vyobrazují cizinci spíše negativně nebo neutrálně, má to velký dopad na jejich vnímání celou veřejností. *„Ve vnímání migrace a cizinců se tu objevují dvě zajímavé teorie, kdy první tvrdí, že kvůli nejistému ekonomickému postavení člověk cítí ohrožení a má tendenci se do sebe uzavírat.*⁵⁶

*„Druhá, kterou se zabýval například kanadský psycholog Jordan Peterson (nar. 1962), bere v úvahu hlavně psychologické hledisko, kdy je vnímání cizinců spjato s empatií. Máme tu jedince, kteří mají větší empatii, větší sociální citění a jsou otevřenější a další osoby, které jsou spíše disciplinované a mají rády pořádek. Tyto postoje ovšem závisí na dosaženém vzdělání, příjmu, ekonomické a sociální situaci a celkové životní spokojenosti.*⁵⁷

Nejde pouze o ekonomickou spokojenost, ale i o strach z negativních důsledků globalizace. *„Studie ukazují, že nejpozitivnější přístup k cizincům, menšinám a migraci má nastupující kosmopolitní třída, která je sice chudší než zajištěná střední třída, ale oproti ní má značný kulturní kapitál spolu se sociálním a znalostí s dovednostmi v oblasti IT technologií a cizího jazyka, předností odbourávající obavy z rychle měnícího se světa.*

*V Česku má nejvíce negativní vztah k menšinám a migraci strádající třída spolu s tradiční pracující třídou, kdy tyto dvě třídy mají zmíněné kompetence nízké, a tak je pro ně změna velmi náročná z mnoha hledisek a jelikož mají nejisté postavení, často to u jedinců z těchto skupin vede ke strachu z budoucnosti.*⁵⁸

Pokud jde o diagnostiku české společnosti, často se setkáváme s výrazy jako závistivá, neustále si stěžující, negativní nebo nepoučitelná. *„Pokud se ale podíváme na výzkumy zabývající se autostereotypy a heterostereotypy, vyjde nám, že se vnímáme mnohem hůře než naši sousedé. Pokud hledáme typické české vlastnosti, může to mít negativní sociální důsledky, kdy se naše zájmy,*

⁵⁵ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 96-97

⁵⁶ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 99

⁵⁷ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 99

⁵⁸ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 100

postoje a názory, vycházející z různých zkušeností, ztrácejí v symbolu „typické českosti“ a tím se vytrácí i možnost odlišné názory pochopit.“⁵⁹

4.4 DEMOKRACIE, POPULISMUS A HLEDÁNÍ NEPŘÍTELE

Populismus, který je brán jako nástroj pro ovlivnění jedince, je u nás v české společnosti hojně využíván. „Jedná se o kritiku vládnoucí skupiny, která podle populistů přehlíží obyčejný lid a elity jsou často zkorumpovaní jedinci, které se snaží populisté svrhnout.“⁶⁰ Nový populismus má ovšem jiný rozměr, než na jaký jsme zvyklí. Nejedná se už jen o nějaké politické strany, ale o jakousi ideologii či strategii. Záměrem je jakékoliv společenské téma přeměnit tak, aby došlo ke společenskému boji voličů proti jedincům, kteří mají na jednotlivá témata jiný názor a zaujímají jiný postoj. V Česku se často jedná o témata jako je migrace, kouření v restauracích a hospodách, aktuální onemocnění Covid-19 a související očkování, nošení roušek a testování, globální oteplování nebo například manželství pro stejnopohlavní páry.

„Tyto kulturní souboje elit a obyčejného lidu v Česku často předvádíme a s jistou nadsázkou se dá i říct, že jsme v tom skutku přeborníci. Naše společnost si ale neuvědomuje, že právě tento populismus ohrožuje naši demokracii, kdy se ocitáme v situaci překopávající politické systémy. Tento nový druh populismu je především reakcí na situaci, kdy obyčejní lidé dostali nálepku dobří lidé a elity jsou automaticky zlé a má to co společného s příběhem návratu.“⁶¹ Populisté se snaží často poukázat na sílu návratu stabilní a silné národní ekonomiky, což znamená, že kdo vykonával manuální práci, mohl být pyšný. *„Další věcí, kterou populisté využívají, je rozpad regionů. Za rozpad může podle nich privilegovaná část obyvatelstva a regiony. V České republice se potýkáme s velkou regionální*

⁵⁹ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 195

⁶⁰ Populismus je systém založený na personalizaci, říká odborník. Jeho nástupu pomohla i finanční krize. *IRozhlas* [online]. Praha: Český rozhlas, 2021, 176.2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/populismus-andrej-babis-walter-otsch-rozhvor_2106171800_zuj

⁶¹ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 140-141

nerovností. Kvalita a nabídka služeb a vzdělání je v chudších regionech podstatně horší a má to dopady i na střední třídu.“⁶²

„Součástí nové éry populismu je dále postindustrializace, kdy klesá práce v primárním sektoru a s tím souvisí pokles reálných příjmů hlavně v odvětví výroby a průmyslu, což má za následek pokles hodnoty manuální práce. Z psychologického hlediska to vede i k poklesu pocitu uznání ve společnosti. Pokud tedy nemáme uznání za svou vykonanou práci, náš reálný příjem je nízký a s tím i ekonomický kapitál, klesá nám důvěra ve veřejné instituce a politickou reprezentaci. Tyto zmíněné jevy se pak projevují na snížené volební účasti a fragmentaci společnosti.“⁶³

Dnes už nezávisí tolik na práci jako symbolu jakési identifikace, ale spíše roste důležitost životního stylu. Jaký máme vkus a životní styl v dnešní společnosti určuje do jaké skupiny patříme a jak se máme chovat. *„S tímto souvisí i nástup nových medií, která se výrazně podílejí na utváření názorů jak jednotlivých jedinců, tak i skupin. Různé reportáže rozdmýchávají velmi rychle velké diskuse. Určují, jaká témata jsou pro nás zrovna důležitá. Veřejné instituce často nedokážou tak rychle reagovat, jak bychom čekali reagovat a tím klesá jejich důvěra. Lidé staví do pozice, že politické instituce neřeší problémy, kterým čelí celá společnost.“⁶⁴*

„Dalším zajímavým příkladem populismu je vytvoření „vnitřních zrádců“. To má za cíl udržet napětí, když se oslabuje téma vnější ohroženosti České republiky, jako je migrační krize. Vytvořením těchto zrádců, se otevřela možnost kritizovat české a evropské politiky, zrádné elity a média. Pro vládnoucí elitu je vytvoření „vnitřních nepřátel“ klíčové pro vytvoření stability a pro vládnoucího politika je to výhoda, která z něho vytváří symbol, který má stejné nepřátele jako vy.“⁶⁵

Často můžeme hledat viníky, kdy například reakce na uprchlickou vlnu, rozdělila politiky na ty, kteří měli stejné názory a ty druhé, s jinými názory,

⁶² PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 141-142

⁶³ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 142-143

⁶⁴ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 144

⁶⁵ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 149-150

ze kterých se poté stali tzv. psychopati nebo nepřátelé. Z jednotlivých oponentů se nestávají osoby s jinými názory, ale protivníci, proti kterým je nutné bojovat.

4.5 PRAVDA A KONSPIRAČNÍ TEORIE

Pro optimální fungování svobodné společnosti je důležitý vztah k pravdě a myšlenka, že je nutné pravdu hledat. Pokud společnost toleruje různým politikům opakovanou lež a manipulaci s ostatními fakty, upustí tím od toho, aby je bylo možné kontrolovat a tím otevře cestu k moci autoritativním nebo totalitním režimům, jako se tomu stalo ve 20. století několikrát. Pokud dovolíme vytváření alternativní pravdy a zpochybňování faktů, dostaneme se do stádia, kdy se nebude dát věřit ničemu ani nikomu. Jedinec, který nějakým způsobem manipuluje, ignoruje fakta a vyslovuje lež, není automaticky ten, kdo chce zavést diktaturu! Měli bychom být jako společnost opatrní a na takové chování si dávat pozor. Historie nás může poučit! Přijměme možnost, že náš názor může být chybný a vezměme v úvahu i ostatní názory. Připravme se hájit fakta, která jsou ověřená a stabilita společnosti na nich stojí. V minulosti bývala síla slova daleko větší, proto existovala např. cenzura a inkvizice. Lež byla trestána. To už v dnešní společnosti neplatí. Jsme svědky, kdy lež dosahuje velkých výsledků jako např. úspěch populistů ve volbách. Zahraniční i čeští politici moc dobře pochopili, že pokud se pohybujete mimo rovinu pravda – lež, můžete se stylizovat do téměř libovolné role, ať už bojovníka proti globalizaci nebo proti zrádným elitám.

Zpochybnění pravdy vede k pocitu, že všechno je jinak a pokud dostatečně přesvědčivě tvrdíme opak nějaké události nebo ji jinak vykreslujeme, vždy se najde ve společnosti skupina, která tomuto tvrzení bude věřit a podporovat ho. S tímto souvisí i konspirační teorie, jež šíří různé nepravdy a fámy, které jsou součástí politického boje. Tím se šíří panika a zvyšují se společenské obavy a dohady, kdy nikdo neví, co se vlastně doopravdy děje.

Tato situace může být velice nebezpečná, jelikož se společnost může proměnit v masu, a to má za následek, že se společnost nebo jednotlivé skupiny nepojí podle zájmů ale spíše podle strachu. Jedinečnost jedince se vytrácí. Rozpolcená společnost ztrácí důvěru a hledá vysvětlení, které se bude co nejvíce podobat jejímu pohledu na věc, kdy neexistují ani žádné náhody. Masy odmítají

jakoukoliv náhodu a každou situaci vnímají jako něco, co je předem připravené a naplánované.

Ke zlepšení situace ve společnosti by podle mediálních odborníků přispěl trénink mediální gramotnosti a kompetencí, jak rozeznat důvěryhodné a pravdivé informace a zdroje od těch méně kvalitních a důvěryhodných⁶⁶ a dále nemanipulativní srozumitelné informační kampaně a jednotná mediální prezentace vládnoucích elit.

⁶⁶ Čeští elfové: *Bojovníci proti cizím dezinformačním kampaním na českém internetu*. [online]. Praha: Čeští elfové, 2021 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://cesti-elfove.cz/>

5. KDO NÁM VLÁDNE A PROČ

Pro lepší pochopení toho, kdo nám dnes vládne, a proč tomu tak je, koho si demokraticky vybíráme do svého čela, je třeba se podívat na problematiku fungování davů (mas). Zaměřit se na jejich obecnou charakteristiku, způsob uvažování a na faktory působící na jejich smýšlení i na prostředky, které lídři volí pro usměrňování davu. Zamyslím se nad výraznými politickými osobnostmi současné české scény.

5.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA DAVU

„Dav znamená v běžném slova smyslu shromáždění jakýchkoliv jedinců bez ohledu na jejich národnost, povolání nebo pohlaví a bez ohledu na náhodu, která ho svedla dohromady.“⁶⁷

„Z pohledu sociální psychologie se dav definuje jako soustředění většího počtu osob na jednom místě, přičemž tyto osoby jsou ovlivňovány vzájemnou interakcí, kdy podstatnou roli sehrávají stejné emoce na základě konkrétních podnětů.“⁶⁸

Z psychologického hlediska je na dav pohlíženo jako na shromáždění lidí, kdy za určitých okolností mají nové vlastnosti lišící se od vlastností jedinců, které dav skládají. V davu osobnost zaniká a názory, myšlenky a city se ubírají stejným směrem. Tímto procesem se tvoří kolektivní duše s určitými vlastnostmi. Francouzský sociolog a sociální psycholog Gustave Le Bon (1841-1931) nazývá tento dav psychologickým nebo organizovaným davem. Davy, dělí se na různé druhy, mají ale také vlastnosti, které je charakterizují a jsou pro všechny druhy shodné.

Davy jsou sociální skupiny, které jsou různě velké, reagují na stejné podněty a jsou pod vlivem stejných emocí, kdy se mohou projevovat podobným chováním jako jsou například demonstrace, rabování, žhářské útoky, nepokoje nebo pochody.

⁶⁷ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 18

⁶⁸ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 133

Pro výzkum psychologie davu byly důležité historické události jako opakované revoluce ve Francii, ekonomické a sociální změny v důsledku urbanizace a industrializace nebo sílící vliv socialismu, korupce a politické skandály.

„Jako další je důležité se obeznámit s pojmem rasy, kterou Le Bon považoval za velkou sociální skupinu, kde si jedinci jsou podobní z hlediska pudů a citů.“⁶⁹

*„Nejvýraznější vlastností, která se projevuje u psychologického davu, je, že jakkoliv jsou jedinci odlišní nebo shodní ať už v inteligenci, názorech nebo způsobu života, tvoří kolektivní duši, jelikož jsou davem. Právě kolektivní duše má za následek, že jedinci jednají a přemýšlejí naprosto odlišně, než by jednali a přemýšleli, kdyby byli sami. Utváří si nové vlastnosti.“*⁷⁰

Nevědomé prvky, které tvoří duši rasy, určují, že jsou si jedinci stejné rasy podobní a nevědomé prvky jako prvky vzdělání činí jedince odlišnými. To znamená, že davy mají společné ty vlastnosti, které jsou nevědomé. Tyto všechny vlastnosti davu vznikají z určitých příčin. Jedinec má v davu pocit nepřekonatelné moci, a to mu dovoluje povolit pudy, které by jinak jako sám potlačil. S tímto souvisí mizející pocit odpovědnosti, jelikož je dav anonymní, a proto i nezodpovědný.

„Další vlastností, kterou se dav vyznačuje, je nakažlivost. V davu se snadno nakazíme citem, kdy jsme ochotni obětovat vlastní zájmy na úkor zájmu kolektivního. Za jiných okolností by se toto chování přičilo jeho přirozené povaze.“

*Třetí vlastností, která je charakteristická pro psychologický dav, je sugestibilita. Sugestibilita znamená stav, kdy se jedinec může ocitnout v takovém rozpoložení, že ztratí svou osobnost a poslouchá příkazy od toho, kdo mu osobnost odebral.“*⁷¹ Jedinec je schopen jevů a činů, které jsou zcela odlišné od jeho zvyků, názorů a povahy. Tento stav v davu je často přirovnáván k hypnóze, kdy jedinec, který je součástí davu, si není vědom svých činů. Mizí zde jeho osobnost ale i úsudek a vůle. Jedinec se v takové situaci stává někým

⁶⁹ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 53

⁷⁰ Stephen Reicher on Crowd Psychology. Social Science Space [online]. Thousand Oaks: SAGE Publishing, 2016, 26.2.2016 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.socialsciencespace.com/2016/02/stephen-reicher-on-crowd-psychology/>

⁷¹ DRURY, John a Stephen REICHER. *Crowds and Collective Behavior*. Oxford University Press [online]. Oxford: Oxford University Press, 2020, 27.8.2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/psychology/view/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-304>

zcela odlišným, bytostí, která je vedena pudem. Nechává se snadno ovládat, je prudký, divoký a provádí činy, které jsou v rozporu s jeho vlastními zájmy.

Davy jsou vždy intelektuálně na nižší úrovni než jedinec stojící mimo dav. Není vždy je nutné pohlížet na davy jako na něco horšího nebo špatného. Můžeme mít davy zločinné ale i hrdinské, vše záleží na tom, jak se dav vede a jak se na něj působí.

Další důležitou charakteristikou davu je přehnanost a zjednodušení citů, dále nesnášenlivost, autoritativnost a konzervativnost.

City, které dav projevuje, jsou vždy jednoduché a přehnané, což má za následek, že davy neznají nejistotu ani pochybnosti. *„Dav může zajít až do krajností, kdy se jakýkoliv odpor v davu změní ve velkou nenávisť a pocit chybějící odpovědnosti má za následek, že se dav stává silnějším a provádí činy, které by jedinec nikdy neprovedl.“*⁷²

Jedinec, který dav vede a kontroluje ho, musí využívat silných výrazů, musí přehánět, zdůrazňovat a neustále opakovat. Dav vyžaduje od svého vůdce, od svého hrdiny, přehnanou odvalu, mravnost a ctnost, vlastnosti, které v běžném a normálním životě nepotkáme. Všechny projevy musí být přehnané a zveličované a musí působit hlavně na city.

City, které se u davů vyskytují, jsou pouze výstřední a prosté a názory, myšlenky nebo postoje jsou považovány buď za absolutní pravdu nebo absolutní omyl. Dav nikdy nepřipustí nesouhlas ani diskusi. Je konzervativní, jelikož je ovládán nevědomím. Jeho autoritativnost a nesnášenlivost patří k hlavním citům davu a jediného čeho si váží je síla.

Poslední charakteristikou, kterou zmíním, je způsob uvažování davu.

Uvažování davu a jeho logika se charakteristicky opírá vždy o sdružení věcí, které si nejsou podobné a mají jen jakýsi pomyslný vztah. Jenom toto sdružení věcí má na dav vliv, jelikož dav neuvažuje nebo uvažuje chybně. Právě neschopnost davu uvažovat vede k tomu, že dav ztrácí kritické myšlení a nedokáže pak rozlišit pravdu od lži a vytvořit si správný úsudek. Lidé v davu

⁷² The Science Behind Why People Follow the Crowd. *Psychology Today* [online]. New York: Sussex Publishers, 2017, 24.5.2017 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/after-service/201705/the-science-behind-why-people-follow-the-crowd>

nejsou zkrátka schopní si utvořit odlišné názory, které by byly založené na vlastních úvahách.

5.2 PŘESVEDČOVÁNÍ A FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA NÁZORY DAVŮ

„Na přesvědčování a názory davů působí faktory, které můžeme dělit na faktory vzdálené a bezprostřední. Vzdálené faktory, které působí nepřímo, způsobují, že davy přijímají určitá fakta nebo přesvědčení, ale nejsou schopny dát proniknout jiným.“⁷³ Bezprostřední faktory jsou takové, které dávají určitým přesvědčením život a jejich působením může vzniknout vzpoura nebo stávká, může být dokonce svržena vláda.

„Do faktorů vzdálených můžeme zařadit hlavně rasu, čas, tradice, instituce a vzdělání. Rasa je vždy uvedena mezi faktory na prvním místě, jelikož ve své důležitosti přesahuje faktory ostatní. Rasa má moc, která umožňuje, že kultura nemůže přejít z jednoho národa k druhému, aniž by přitom neprodělala nejhlubší proměnu.“⁷⁴ To znamená, že pokud máme nějaké události, které vyvolávají sociální vlivy, ale jsou v rozporu s působením rasy, tak jsou tyto sociální vlivy pouze momentální.

„Dalším důležitým faktorem jsou tradice, které se vážou na minulost. Národ je tvořen minulostí a tradice tvoří národ. Tyto tradice mohou být měněny jen u jejich vnější formy. Bez tradic, bez vazby k minulosti bychom neměli duši národa a bez duše národa by nebyla žádná civilizace. A pokud není bez tradic žádná civilizace znamená to, že bez jejich odbourávání by nebyla možnost pokroku. Z tohoto plyne, že úkolem národa je nejen uchování, ale i pomalá a opatrná změna tradic.“⁷⁵

Čas je dalším důležitým faktorem pro pochopení sociálních a biologických problémů. Čas je příčinou, kterou přesvědčení nejen nabývají, ale i ztrácejí moc. Je tím, kdo nám doopravdy vládne a díky němu se vše mění. Je tím, kdo obnovuje rovnováhu ve všem.

⁷³ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 52.

⁷⁴ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 53.

⁷⁵ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 54.

„Dalším faktorem působící na názory davů jsou politické a sociální instituce. Tyto instituce by neměly být násilně měněny, jelikož ve své podstatě nemají žádnou moc. Posledním nepřímým faktorem je vzdělání, kdy právě vzdělání vede ke zlepšení dovedností lidí a mělo by pomáhat srovnávat nerovnosti mezi nimi.“⁷⁶ Vzdělání není vždy na takové úrovni, jakou by společnost potřebovala! Právě podle poskytované výchovy a vzdělání, můžeme už teď určit dopředu osud země. Výchova a vzdělání má velký dopad na duši davů, a právě tyto dva faktory ji mohou zlepšit či zhoršit. Setkáváme se s případy, kdy právě škola vychovává z jedinců anarchisty a nespokojené lidi, což v celku vede k úpadku společnosti.

Již jsem zmínila faktory, které působí nepřímo na utváření názorů davů a teď se zaměřím na faktory působící bezprostředně. *„Na davy působí především obrazné představy, správné formulování a vybrání slov. Pokud užijeme správná slova a jejich správnou formulaci, mají tato slova zvláštní moc a dokážou buď velké emoce vyvolat nebo je zklidnit. Mezi nejpůsobivější slova a formulace patří slova, kdy je jejich smysl nejméně definovaný. Mohou to být slova a výrazy jako je například demokracie, socialismus, svoboda, pravda. Jejich smysl je totiž nejasný a často se komplikovaně vymezuje. Právě tato slova mají tajemnou moc. Představují možné řešení problémů, kterým čelíme.“⁷⁷* Vyvolávají určitou nejasnost, kdy je tato nejasnost právě tou tajemnou mocí. Zmíněná slova ale nevyvolávají vždy stejné pocity. *„Pokud totiž máme civilizované národy, které jsou složené z různých ras, můžeme se setkat se situací, kdy tato slova neodpovídají stejným ideám. Stejně slovo má u dvou národů úplně jiný nebo opačný smysl.“⁷⁸*

„Součástí bezprostředních faktorů je dále zkušenost. Právě zkušenost má moc, aby zničila iluze a vytýčila pravdu.“⁷⁹ Zkušenosti se přenášejí z generace na generaci a dokazují, že se zkušenosti musí opakovat, abychom jako společnost dosahovali pokroků. „Posledním přímým faktorem je rozum, který má hlavně

⁷⁶ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 56-58

⁷⁷ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 65

⁷⁸ DRURY, John a Stephen REICHER. *Crowds and Collective Behavior*. Oxford University Press [online]. Oxford: Oxford University Press, 2020, 27.8.2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/psychology/view/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-304>

⁷⁹ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 71

negativní vliv na duši davů“.⁸⁰ Na davy nelze zapůsobit logickými úvahami. Pokud na ně chceme zapůsobit, musíme působit na jejich city, nikoliv na rozum a city s davem sdílet.

5.3 VŮDCOVÉ DAVŮ A JEJICH PROSTŘEDKY PŘESVĚDČOVÁNÍ

Jestli chceme rozvést a pochopit problematiku toho, kdo nám dnes vládne a koho následujeme, musíme se podívat blíže na vůdce davů, na jejich prostředky, kterými je přesvědčují.

„V situaci, kdy máme jedince shromážděné do určitého davu, začíná tento dav podléhat autoritě určitého vůdce. Vůdce davu hraje velmi důležitou úlohu, kdy jeho vůle je centrum, kde se formují i sjednocují názory. Vůdce dav řídí a bez něho by se dav ztratil. Blízcí a osobní život jdou stranou a jedině, na co se zaměřuje, je síla jeho víry, která dodává jeho slovům moc. Právě víra dává jedincům sílu.“⁸¹

Ve společnosti ve všech společenských vrstvách člověk vždy propadne nějakému vůdci, kterého poté následuje. Většina lidí není schopna vést sama sebe, ale potřebuje vůdce, který by ho vedl. Vůdce jsou často panovační a panovačností si snadno vynucují poslušnost. Právě tyranie těchto vůdců, kteří oslabují veřejnou moc, způsobuje, že dav ochotněji poslouchá právě vůdce než vládu. „Pokud vůdce z nějakých důvodů zmizí, dav se často rozpadne a není schopen vzdoru. Pro dav totiž není důležitá svoboda, ale myšlenka otroctví. Dav prahne po poslušnosti a chce být veden tím, kdo se prohlásí za vůdce.“⁸²

„Vůdce davu můžeme rozdělit na několik druhů. První druh jsou vůdce energičtí s pevnou vůlí a druhý je s vůlí pevnou ale i vytrvalou. První druh je statečný, smělý a bouřlivý. Tento druh je vhodný hlavně na řízení nenadálé a překvapivé situace. Energie těchto vůdců bývá pomíjivá a v každodenním běžném životě nejsou schopni si poradit v základních záležitostech. Tito vůdce

⁸⁰ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 72

⁸¹ DRURY, John a Stephen REICHER. *Crowds and Collective Behavior*. Oxford University Press [online]. Oxford: Oxford University Press, 2020, 27.8.2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/psychology/view/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-304>

⁸² LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 76

dokážou vést ostatní lidi pouze v případech, pokud jsou oni sami někým vedeni a jejich směr je předem někým určen.

Druhý druh vůdců jsou vůdci s vytrvalou vůlí a mají mnohem větší vliv. Do tohoto druhu můžeme zařadit například Kryštofa Kolumba nebo Mohameda. Jejich vytrvalá vůle je právě důvodem, proč tito vůdcové dokážou překonat všechny překážky.⁸³

„Vůdcové používají k přesvědčování davů jako nejúčinnější prostředek sami sebe, svá tvrzení, opakování.

Pokud začneme něco tvrdit prostě, bez uvažování a bez důkazů, je jasné, že toto tvrzení dav zaujme. Čím je tvrzení stručnější, snadnější na pochopení a nedá se dokázat, tím více autority získává.“⁸⁴

Tvrzení může získat skutečný vliv, jen pokud je neustále opakováno a je opakováno stejnými slovy. Opakováním se totiž tvrzení ukládá do nevědomí a tím zapomeneme, kdo je autorem tvrzení a začneme mu věřit. Tím, že je tvrzení často opakováno a jedinci mu začnou věřit, city a emoce kolem tvrzení začnou působit v davu jako nákaza. Znamená to, že výsledkem nákazy je napodobování, které má vliv na sociální jevy. Důležité je davy nevést slovy, ale hlavně pomocí vzorů, které masa lidí napodobuje. Nákaza má tak silnou moc, že lidem vnucuje jak názory, tak i způsoby cítění.

Pokud má nákaza vliv na určitou sociální vrstvu, je jen otázkou, kdy přejde a pronikne do vrstvy vyšší, a to znamená, že nižší společenská vrstva má vliv na vyšší společenskou vrstvu, jelikož se tvrzení stane lidovou pravdou.

„Posledním přímým faktorem je prestiž. Prestiž je faktorem, kterým tvrzení nabývají plné moci. Prestiž v tomto kontextu můžeme brát jako fascinaci. Tato fascinace způsobí, že naše kritické myšlení je omráčeno a máme pocit úžasu a úcty.

Prestiž můžeme dělit na prestiž získanou a osobní. Prestiž získaná závisí na jménu, jmění, vážnosti a může být nezávislá na osobní prestiži. Prestiž osobní je něco individuálního. Tato prestiž může působit nezávisle na jménu, jmění a vážnosti. Získaná prestiž je ovšem rozšířenější, jelikož můžeme mít prestiž jen díky určitému společenskému postavení, jménu anebo hodnosti. Převzeno

⁸³ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 76-77

⁸⁴ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 79

*například-voják nebo soudce mají prestiž, jelikož voják má uniformu a soudce má talár a bez těchto charakteristik by neměli autoritu.*⁸⁵

Prestiž nám zkresluje vnímání určité věci nebo situace, věci nevidíme tak, jaké jsou. Davy potřebují hotové a úplné názory na určité věci. Úspěch těchto názorů nezávisí na jejich pravdivosti ale právě na prestiži.

Osobní prestiž má jinou povahu, jelikož je nezávislá na autoritě. Tuto formu prestiže můžeme přiřadit k osobnostem jako Buddha, Mohamed nebo Napoleon. *„Prestiž si zakládá jak na osobní moci, tak i na vojenské slávě nebo náboženství. Prestiž tvoří základní prvek přesvědčení. Formou náказы se celé společnosti vnucují způsoby cítění nebo názory. Při vytváření prestiže působí mnoho faktorů, jako je například úspěch. Pokud máme úspěch, nemáme odpor, ale pokud úspěch nemáme, prestiž mizí.*⁸⁶

Budeme-li hledat označení, které by vystihlo českou společnost, mohli bychom ji po vzoru českého novináře Erika Taberyho (nar. 1977) nazvat **opuštěná společnost**.⁸⁷ Hlavně v 19. a 20. století se vedly velké debaty o tom, jak by měla naše společnost vypadat a bylo jasné, kdo jaké stanovisko zaujímá a jaké názory zastupuje.

Například bývalý prezident Havel vymezil a stanovil jasné cíle jak pro sebe, tak i pro naši zemi. Každý věděl, na čem je. V té době byl svět možná i lépe pochopitelný, než je tomu dnes.

Naše společnost se může někdy jevit jako společnost bez cíle. Pokud nastane jakákoliv krize, nevíme, co vlastně chceme a začneme panikařit. To lze ukázat na příkladu jako byla uprchlická krize v roce 2015.

*„Tato krize otevřela mnoho otázek, na které jsme nebyli jako společnost připraveni odpovědět. Chceme (z důvodu solidarity a dostatečného sebevědomí) otevřít hranice? Jsme ochotni pomoci prchajícím lidem? Pokud je pustíme mezi sebe, vystavujeme sebe a naše blízké nebezpečí? Co s tím bude dělat Evropská unie? Tyto otázky ležely před celou Evropou a Českou republikou.*⁸⁸

⁸⁵ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 81-82

⁸⁶ LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. Str. 86-87

⁸⁷ TABERY, Erik. *Opuštěná společnost: Česká cesta od Masaryka po Babiše*. Praha: Paseka, 2017. Str. 208

⁸⁸ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. Str. 93

Rozdílné reakce ve společnosti mohou být dány tím, že jako společnost nevíme, na jakých hodnotách stojíme a jednotlivé role politických reprezentantů nejsou jasně dané.

5.4 ČESKÁ VRCHOLNÁ POLITIKA A JEJÍ VÝRAZNÉ OSOBNOSTI

Někteří čeští politici se společností příliš nekomunikují; česká společnost se pro změnu často projevuje nesrozumitelně a formou výkřiků. Tím se vytváří „dutý“ prostor, který někdo chce zaplnit. Právě na vyplnění těchto prostorů se zaměřují politici, které někteří odborníci označují za populisty; jako je tomu u prezidenta republiky Miloše Zemana a bývalého předsedy vlády Andreje Babiše.

Zmínila jsem se, jak funguje dav, jak se davy ovládají. Víme, jaké typy vůdců davů máme. Pro pochopení toho, kdo nám dnes vládne a proč, se podívám blíže na tyto dvě osobnosti české politiky.

Miloš Zeman – svérázný prezident, kontroverzní politik, „legendární“ lídr ČSSD – má velmi bohatý životopis. Jako „otevřeně“ hovořící politik vystupuje před veřejností už řadu let, ale jeho názory, tvrzení a záměry nám někdy „unikají“, jsou pro některé z nás záhadou.

„Jako politik se od všech ostatních odlišuje hlavně tím, že namísto aby voličům nabízel příslib lepšího života, zbrojí proti elitám. Jak plynul čas, jeho slovník, názory a cíle se měnily a k mnoha věcem začal přistupovat zcela odlišně.“⁸⁹ Podle angažovaného českého novináře a publicisty Erika Taberyho dokáže od svých tvrzení, tvrzení, považovaných za nejasné nebo nepravdivé, odvést pozornost jinými tvrzeními a společnost se pak těmito přestane věnovat a jeho tvrzení dále nerozebírá.

Některými svými výroky může vzbuzovat dojem, že se snaží vykreslit sám sebe jako někoho, kdo prosté lidi chrání před elitou. Někdy se může zdát, že své protivníky vykresluje jako někoho, kdo chce v České republice uprchlíky a tím bude ohrožena bezpečnost celé země a běžných občanů. Podle řady odborníků

⁸⁹ TABERY, Erik. *Opuštěná společnost: Česká cesta od Masaryka po Babiše*. Praha: Paseka, 2017. Str. 218

se mu taková tvrzení vyplácejí, jelikož naše společnost, co se týče uprchlické krize a její otázky, je rozpolcená.

Prezident M. Zeman může budit dojem, že se snaží udržet si pozornost celé společnosti prostřednictvím vyjádření, která se můžou zdát podle některých politologů často zavádějící. Právě díky těmto zavádějícím tvrzením si podle E. Taberyho získává velkou (mediální) pozornost na dlouhou dobu, jelikož jsou jeho výroky (poněkud hystericky) rozebírány pořád dokola.

Dalším charakteristickým rysem jeho chování je podle českého publicisty a psychosomatika Jana Hnízдила (nar. 1958) nedodržování pravidel. Hnízdil a Tabery se domnívají, že je připraven kdykoliv využít jakoukoliv příležitost k posílení své pozice a moci. *„Příkladem, kdy používá moc nadprůměrně, je v oblasti zahraniční politiky.“*⁹⁰

I když je podle mnoha politologů a již zmíněných odborníků prezidentem, který svými názory může rozdělovat společnost, dokáže i podle nich skvěle využívat příležitosti a proměnit je ve svůj prospěch. Odborníci se domnívají, že se jeho chování někdy může jevit tak, že neustálými nejasnými výroky manipuluje se společností, na kterou se snaží zapůsobit prostřednictvím masky znázorňující obyčejného muže, který chce chránit běžný lid.

Miloš Zeman je tak podle J. Hnízдила politikem, který zbrojí proti elitám a proti médiím.

„Pokud se takový člověk dostane k moci, mohlo by to podle odborníků znamenat, že blaho společnosti bude přehlíženo.“

Prezident by měl především reprezentovat stát, být jeho symbolem, a snažit se o to, aby společnost byla co nejvíce jednotná.

Další významnou osobností české politiky je bývalý premiér Andrej Babiš patřící mezi nejbohatší Čechy v naší zemi.

„Existují dvě formy neboli druhy moci a tím je moc vnitřní a moc vnější. Moc vnitřní je schopnost ovládat ostatní jedince pomocí toho, že jim jdeme příkladem. Tato vnitřní moc je pozitivní a neprosazuje se silou. Je zdravá a přirozená. Naopak moc vnější je mocí negativní, která je prosazována člověkem majícím vlivnou funkci, peníze nebo se prosazuje vzbuzováním strachu. Pokud člověku chybí

⁹⁰ TABERY, Erik. *Opuštěná společnost: Česká cesta od Masaryka po Babiše*. Praha: Paseka, 2017. Str. 225

*vnitřní moc, snaží se ji nahradit něčím jiným, co mu dodává sebedůvěru a pocit jistoty.*⁹¹

Podle odborníků se Babiš reprezentuje jako workoholik. Workoholismus tak může být podle postřehů J. Hnízdila pro něj droga, závislost. Díky ní prchá do jiného světa, kde je zaneprázdněný a má nad vším kontrolu.

*„Jakou má Babiš výhodu, je podle Hnízdila schopnost empatie, umí se vcítit do ostatních lidí a umí odhadnout, co jiní potřebují slyšet nebo naopak, co by jim mohlo ublížit.”*⁹² Dokáže rychle poznat a zanalyzovat slabiny ostatních, jejich možnosti a názory. Schopnost empatie podle odborníků nemusí nutně vnímat jako něco, co by mohl využít ve prospěch jiných a pomoci jim, ale jako praktickou schopnost, která mu umožní realizovat jeho záměry.

Je jen otázkou, jakou roli bude tato osoba (osobnost?) hrát v dalších kapitolách naší české politiky a pro nás i pro něj bude důležité hlavně to, co se stane v jeho post-premiérském životě.

To, že se tento muž stal premiérem, není náhoda. Odborníci se domnívají, že je to odraz části naší společnosti.

⁹¹ HNÍZDIL, Jan a Michal TRÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 189

⁹² HNÍZDIL, Jan a Michal TRÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 208-209

6. RIZIKA SPOČÍVAJÍCÍ V NEKRITICKÉM NÁSLEDOVÁNÍ POLITIKŮ

Proč volíme zrovna toho, koho volíme? Jaký je pravý důvod, proč lidé volí a slepě následují určité politiky? Jaké riziko představuje slepá volba pro společnost?

Podle sociologických výzkumů víme, jaké skupiny občanů volí například Andreje Babiše. Tyto skupiny můžeme rozdělit podle věku, vzdělání nebo podle vykonávaných profesí. Jaký je pravý důvod této volby?

Voliči hnutí ANO 2011 mají různý věk, povolání nebo vzdělání. Co tyto jedince spojuje? Nejenom na internetu existuje mnoho názorů, proč občané volí zrovna jeho. „Uvádějí se v nich například tyto důvody: 1. Lidé ho považují za nejlepší možnou politickou variantu; 2. Lidé nevědí, koho jiného volit; 3. Babišův workoholismus je lidem sympatický; 4. Mnoho lidí se bojí dnešního hektického světa, kde se většina nedokáže orientovat, bojí se o své postavení a příjmy, bojí se, že v dnešním světě neobstojí.“⁹³

Důvodů, proč lidé A. Babiše volí, je podle Jana Hnízдила řada.

„Důvodem může být touha společnosti po pomstě. Pomsta je forma emoce, kdy toužíme po odplatě a být vítězem. Jediněm jde o to, že pokud jim tradiční strany nenabídnou, to, co chtěli, budou volit Babiše (slevy na jízdě, zvýšení důchodů, workoholismus). Lidé si chtějí vydobýt příslib lepší budoucnosti.“⁹⁴

Odstranění „nesprávných“ politiků může na lidi působit dojmem spravedlivé pomsty.

K udržování popularity mu podle Taberyho a Hnízдила pomáhají média, která vlastní a zároveň podpora ze strany Miloše Zemana. Tomuto muži pomáhá v udržení popularity i další úkaz v naší společnosti, a tím je odpouštění chyb ze strany občanů. Může se s jistotou spolehnout nejen na nekritickou podporu voličů, na svoji kontrolu nad některými institucemi, ale i na své finanční prostředky.

⁹³ HNÍZDIL, Jan a Michal TRÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 218

⁹⁴ HNÍZDIL, Jan a Michal TRÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 218-219

Problém rozdělené společnosti může souviset s tím, že lidé čím dál méně věří odborníkům, kteří už dlouho poukazují nebo se domnívají, že někteří jedinci nemusí být správnou volbou pro chod státní správy.

Pokud nekriticky následujeme a volíme tzv. kontroverzní jedince, můžeme se dostat do situace, kdy bude společnost plná těch, kteří upřednostňují svoje zájmy na úkor zájmů společnosti. Tím se vystavujeme riziku manipulace a naše hodnoty se mohou začít rozpadat. Přestaneme se starat o dění kolem nás, a to ovlivní i budoucí generace. Lidé si budou vzdálení a nebudou schopni se dohodnout. Pokud přestaneme vnímat, že se každý z nás určitým způsobem podílí na chodu společnosti, můžeme se rychle dostat do situace, kdy za nás budou rozhodovat jiní. Měli bychom přijmout zodpovědnost za chod společnosti a ne být apatičtí.

7. PSYCHOPATICKÁ SPOLEČNOST

Psychopatii si mnoho lidí spojuje výhradně s masovými vrahy nebo násilníky a kriminálníky, jelikož se veřejnost tímto jevem systematicky nezabývá. Již řadu let mezi odborníky, jako je kanadský psycholog Robert Hare a britský psycholog Kevin Dutton, panuje obava, že tato „porucha“ je pro společnost velmi nebezpečná.

Hare i Dutton se shodují v základních charakteristických rysech psychopatie. Zatímco Hare je přesvědčený, že psychopati patří mezi ty špatné jedince. Dutton je názoru, že psychopaté mohou mít pro společnost i jedince kladné přínosy.

Pojem *psychopatie* a *sociopatie* dokáže rozdělovat i zkušené odborníky. Tyto výrazy jsou podle americké klinické psycholožky Marthy Stoutové tzv. „ožehavé, jelikož se nebezpečně blíží našim představám o duši, dobru a zlu. Vzniklá propojení otevírají řadu vědeckých, morálních a politických otázek.“⁹⁵

Dnes už pojem *psychopatie* v oficiálním smyslu neexistuje. Řada odborníků nazývá psychopatii antisociální poruchou osobnosti nebo disociální poruchou osobnosti z důvodu nevyléčitelného pokřivení charakteru neboli stavu absence svědomí.

Psychopati jsou geniálními manipulátory a vědí, koho si vybrat za svou oběť. Psychopat nikdy nenapadne nejsilnějšího jedince, naopak, vždycky si vyhlídne někoho slabého. Psychopat ale nemusí být vždy zlý a škodit ostatním. Jak již bylo zmíněno, existuje i pozitivní psychopatie. „*Tito jedinci dokážou kontrolovat svoje negativní sociální schopnosti a dokážou svým vlivem správně nasměrovat ostatní jedince nebo je přimět ke spolupráci. Tito jedinci mohou být tedy pro společnost prospěšní.*“⁹⁶

Co se společností, která je „plná“ tzv. psychopatů? „*Tím, že je náš společenský systém založený na bezohlednosti, dravosti a chamtivosti, tím více se setkáváme s těmito jedinci, které tento systém přitahuje. Jelikož psychopat je*

⁹⁵ STOUTOVÁ, Martha. *Sociopat odvedle: Bezcitní versus my ostatní*. Dotisk prvního vydání. Praha: Dům Harfa, 2016. Str. 21

⁹⁶ Is There Such A Thing As A 'Good Psychopath'? *NPR: The Protojournalist* [online]. Washington, D. C.: npr, 2014, 21.8.2014 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://www.npr.org/sections/theprotojournalist/2014/08/21/341858696/is-there-such-a-thing-as-a-good-psychopath>

*člověk s pocitem nadřazenosti, má kouzlo osobnosti neboli šarm, je velmi dobrý manipulátor, bezohledný a chybí u něj svědomí.*⁹⁷ Právě toto prostředí je fascinuje. Psychopati nemají city, jdou si bezhlavě za svým cílem a nic pro ně není nedosažitelné

Rozdíl mezi námi a psychopaty spočívá v tom, že dokážeme (se snažíme) rozeznat, co je dobré a co je špatné, na druhých nám záleží a máme svědomí. Tyto vlastnosti nás dělají lidmi, kteří vědí, že ubližovat ostatním se nemá. Máme svoje normy, zásady a názory, podle kterých se chováme. U psychopatů toto neplatí, normy nedodržují. Nemají svědomí a druhé berou jako „věc“ podřadnou. Obzvláště v politice, kde můžeme narážet na mocichtivé jedince častěji, je to nebezpečné. *„Psychopati roznáší zlo všude, kam to jen jde. O jejich povaze, politických potřebách pojednává samostatný vědecký obor pojmenovaný jako ponerologie. Tento obor založil polský autor Andrzej Łobaczewski (1921-2008).*⁹⁸ Psychopaty je ovšem těžké odhalit, jelikož jsou inteligentní, vychytralí, charismatičtí, často dokonale vypadající a mají velkou jazykovou vybavenost. Ovšem druhá část jejich osobnosti skrývá typické rysy pro psychopata jako je arogance, bezohlednost, bezcitnost a manipulativnost.

Jsme pro ně zajímaví jen do té doby, pokud nás mohou nějak využít nebo nás pro něco potřebují a pokud naplní svoje cíle a touhy, okamžitě pro ně přestáváme existovat a dokážou se nás rychle zbavit. Považují se za bezchybné a pokud je někdo urazí, berou si to velmi osobně. Mozek psychopata ale není nemocný, spíše je jiný. Je to člověk, který se narodí s poškozeným charakterem, s nefunkčním centrem emocí v mozku. Do vysoko postavených politických pozic se dostane díky tomu, že nemá vlastnosti jako soucit, svědomí nebo zodpovědnost a z dlouhodobého hlediska je jeho vliv na společnost ničivý. Nástrojem prosazování moci se stává strach. Když se lidé bojí, je s nimi o to lehčí manipulovat. K odvrácení pozornosti od jejich problémů využívají nástroj strachu v podobě strachu z migrantů, Covidu-19 a tak dále.

⁹⁷ HNÍZDIL, Jan a Michal TŘÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 254

⁹⁸ HNÍZDIL, Jan a Michal TŘÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. Str. 18

Psychopati lžou bez zábran. Lhaní je pro ně přirozené, a dokonce zábavné. Kdybychom psychopata přistihli při lži, okamžitě ji popře. V případě, že by mu byla lež dokázána, nikdy by se neomluvil. Pokud bychom takového jedince podrobili výslechu na polygrafu tedy na detektoru lži, byla by to jen ztráta času, jelikož lhaní je pro psychopata přirozené, nemá žádné tělesné projevy provinění, studu či zvýšeného tepu.

„Jedinou obranou před psychopaty v dnešní společnosti je nenechat se sebou manipulovat, nedávat jim pozornost a nenechat se jimi vystrašit.“⁹⁹ Měli bychom si zachovat kritické myšlení a čelit jim společně.

Jedinci, kteří nám dnes vládou, nejsou na svých pozicích náhodně nebo omylem. Právě naopak. To, že nám mohou vládnout tzv. psychopatičtí jedinci je podle J. Hnízdila následkem toho, že mohou reprezentovat do jisté míry část naší společnosti, jejich způsoby chování a myšlení. Proto bychom se jako společnost neměli spoléhat na změnu, která přijde od jiných politiků.

Domnívám se, že bychom měli začít každý sám u sebe, dodržovat zákony, ctít tradice našeho národa, nebát se, starat se o ostatní a zajímat se o budoucnost. Chodit k volbám, být společensky a občansky aktivní a nehledat jen viníky.

⁹⁹ HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. Str. 131

ZÁVĚR

Cílem mé absolventské práce byl popis a zhodnocení stavu současné české společnosti. Chtěla jsem poukázat na problémy, kterým ve třetí dekádě 21. století čelíme, dále kam směřujeme a odpovědět na otázky, proč volíme toho, koho volíme, nebo koho a proč následujeme. Má práce je zaměřená na deskripci problémů, jako je chudoba, rozdíly ve vzdělávání a názorech napříč generacemi, primárně ale na tzv. psychopatii a sociopatii, které v posledních letech představují významné riziko pro zdravý chod společnosti.

Dnes musíme čelit mnoha sociálním změnám a rychle se měnícím podmínkám; to je holý fakt.

Je pro nás čím dál těžší se v proměnlivém světě orientovat, vybírat si mezi pravdivými (objektivními) informacemi a dezinformacemi.

První kapitola práce byla zaměřená na vymezení základních pojmů jako *hodnota*, *hodnotová orientace*, *potřeby a postmoderní společnost*. Uvedené pojmy hrají důležitou roli v našem každodenním životě. Právě díky hodnotám a potřebám zaujímáme určité postoje a chováme se určitým způsobem. Postmoderní společnost nám ukazuje, jak si jsou lidé odcizeni nejen názorově ale i životním stylem. Cílem kapitoly bylo vymezení základních pojmů, o které se v práci opírám.

Druhá kapitola je zaměřena na psychopatii. Psychopatie se v podkapitolách dále dělí na pozitivní a negativní. Kapitola měla za cíl poukázat na to, že ne vždy musí být nutně psychopatie brána jen z negativního pohledu. Odborník K. Dutton se domnívá, že psychopatie může být i prospěšná, pokud jsou složky osobnosti správně namíchané. Jedinec pak například může přinášet prospěch pro obor (prostor), ve kterém se nachází.

Další kapitola byla věnována pojmům *sociopatie a autorita*. Autorita je forma uskutečňování moci, díky které mohou tzv. sociopatičtí jedinci uskutečňovat moc. Kapitola odlišila pojem sociopatie od pojmu psychopatie, jelikož se tyto dva pojmy mohou často zaměňovat a přiřazovat nesprávným jedincům. Cílem kapitoly bylo poukázat na možná rizika, pokud se rozhodne tzv. sociopatický jedinec využívat svoji autoritu a podmanit si díky ní masy. Související podkapitola je zaměřena na fenomén krize autorit. Právě ten může být příčinou, že lidé ochotně a nekriticky následují „nezdravé“ vůdce.

Následující kapitola se věnovala sociální struktuře české společnosti. V podkapitolách se podrobněji zaměřuji na problémy (bezpečnostní, ekonomické, sociální...) a otázky (menšiny, migrace...). Z textu vyplývá, že tato témata rozdělují společnost a jedinci ztrácí důvěru k demokracii a odcizují se nejen od svých kulturních tradic.

V neposlední řadě je součástí práce kapitola zaměřená na davové chování, na typy vůdců a na jejich prostředky k přesvědčování mas. Kapitola měla za cíl poukázat na rizika davového chování. Prostředky vůdců k přesvědčování a vedení mohou na dav působit velmi silně. Davy se mohou pak ovládat mnohem snadněji a je jednodušší s nimi manipulovat. Poslední podkapitola se (kriticky) věnovala osobnostem české vrcholné politiky.

Další kapitola se věnovala nekritickému následování určitých jedinců. Pojmenovávala důvody a příčiny toho, proč je následujeme a volíme. Cílem kapitoly bylo poukázání na možné problémy, které mohou vzniknout, pokud se dotyční jedinci bez výčitek nezaobírají jen veřejným blahem.

Poslední kapitola pojednávala o tzv. psychopatické společnosti, kde stěžejním pojmem byla psychopatie. Cílem bylo poukázat na problematičnost kategorizace samotného pojmu; ani odborníci se neshodují na tom, jak by měl být pojem přesně vymezen, a tedy i využíván. Robert Hare vymezuje pojem výhradně negativně, zatímco Kevin Dutton psychopatii chápe i pozitivně. Oba tábory odborníků se ale ovšem shodují na tom, že tzv. psychopatičtí jedinci mohou představovat pro společnost hrozbu.

S uvedenými kapitolami souvisejí následující badatelské otázky a předpoklady. Cílem mé práce bylo právě jejich zodpovězení.

Mohou tzv. psychopatičtí jedinci do jisté míry představovat i přínos pro společnost? V některých aspektech podle odborníků mohou. Jedinci s antisociální poruchou jsou ctížádostiví, vytrvalí a schopní. Dokážou zachovat chladnou hlavu v krizových situacích a tím přináší klid do chaosu. Podle mého názoru je možné, že takový jedinec ve zdravotnictví nebo v integrovaném záchranném systému, kde je krize na denním pořádku, dokáže být užitečný právě díky schopnostem, které ostatním chybí. Volit tzv. psychopatické jedince do významných a vysoce postavených politických pozic nebo funkcí může být podle mého názoru nebezpečné, jelikož je zde riziko zlé manipulace se společností. Pokud budeme

tyto jedince nekriticky následovat, může nám hrozit podle odborníků postupná ztráta základních hodnot (lidskosti), jako je víra v demokracii, solidarita, sounáležitost a ztráta vzájemné důvěry. S tímto souvisí i další stanovená otázka.

Je udržování hodnot a tradic důležité pro stabilní, bezpečný stav společnosti a pro její budoucí rozvoj? Z informací, které jsem nashromáždila od autorů jako je český sociolog Daniel Prokop a český angažovaný novinář E. Tabery, se domnívám, že to důležité je. Tradice a hodnoty tvoří základ celé společnosti, základ, na kterém všichni stojíme. Pokud se nám hodnoty a tradice rozpadnou, může to představovat velké riziko pro naši bezpečnost. Hodnoty nás svým způsobem určují a formují tak i naše názory a postoje, které k určité věci zaujímáme. Tradice představují pevný základ, je to něco, k čemu se hlavně v dobách krize upínáme, jelikož víme, že nás „podrží“. Pokud se nám tradice a hodnoty rozpadnou, může se s námi manipulovat snadněji a nebudeme vědět, čemu nebo komu věřit.

Poslední „hypotéza“ se zaměřila na chování člověka v davu. Představují některé druhy davového chování pro společnost hrozbu? Davové chování může být velice nebezpečné, pokud je jeho příčinou špatný vůdce nebo špatné chování. Někteří vůdcové, i ti takzvaně světoví, mohou využívat svoji autoritu a nabytou moc nesprávným způsobem a tím se snažit společnost nasměrovat nevhodným směrem. Hlavně v posledních měsících jsme si mohli všimnout, jak velkým rizikem i pro celý svět je následování vůdce, který touží získat větší moc a nebojí se zajít i do krajností. Pokud máme dav se špatným vůdcem, je následkem davové chování, které je pro okolí těžko pochopitelné (nepredikovatelné). Ovšem pro jedince v davu je toto chování jedinou možností. I snad správnou variantou. Jedinci v davu nevnímají sami za sebe, ale vnímají jen autoritu a postoje svého vůdce. Je proto velice důležité si ověřovat všechny dostupné informace, čerpat z ověřených zdrojů a nechávat volný průběh i jiným názorům.

Cílem mé práce bylo poukázání na rizika, která s sebou přináší již zmíněné následování (snad, zdánlivě, takzvaně) psychopatických jedinců, kteří rozdělují společnost a snaží se jí manipulovat ve svůj prospěch.

Inspirací při psaní absolventské práce byla hlavně kniha *Čas psychopatů* od Radkina Honzáka a Františka Honzáka a pohled na českou společnost očima angažovaného novináře Erika Taberyho.

Už podle zmíněných autorů je důležité naučit se kriticky uvažovat a myslet, a hlavně si dávat pozor na informace, které nemusejí být vždy pravdivé. Právě dezinformace mohou s jedinci manipulovat a přimět je, aby se odvrátili od tradičních autorit a začali následovat jiné silné autority. Tyto autority mohou působit na první pohled velmi lákavě, ale jejich pravý cíl nám může zůstat skrytý. Pokud je budeme „slepě“ následovat můžeme se dostat do situace, kdy s námi bude manipulováno a společnost bude vedena špatným směrem. Silné autority, které se nebudou zajímat blahem veřejným, ale jen svým, tak otevrou cestu tzv. psychopatickým jedincům a naše společnost jich bude plná. Může nám hrozit ztráta tradičních (kulturních) hodnot a s tím se nám změní i hodnotová orientace. Bude pro nás těžké se vymanit z vlivu manipulátorů a budoucí generace bude ještě více rozpolcená, než je tomu dnes. Právě autority lidé následují a volí.

Pokud ztratíme tradiční autoritu, může u nás dojít ke krizi. Bude pro nás ještě více těžké pohybovat se ve světě, který se rychle mění a můžeme se ztratit. Právě na takové situace čekají tzv. kontroverzní jedinci. Ti toho mohou využít a bude nám hrozit, že se naše společnost rozpadne a začne se ubírat jiným směrem, než je demokracie, solidarita a sounáležitost. Jsem přesvědčena, že vždy tu budou osoby (osobnosti), které se nám budou snažit ukázat, že to jde i jinak než následovat ty, kterým jde jen o moc.

Podle mého názoru můžeme ztratit hodnoty a naše názory se samozřejmě mohou měnit v průběhu života. Nikdy není pro společnost pozdě. I po tom, co jsme byli názorově rozděleni a nedokázali jsme se shodnout i v základních otázkách fungování společnosti, jsme jako společnost v posledních měsících, co tuto práci píšou, dokázali projevit vlnu solidarity, semknout se a věřit v demokracii. Vždy tu mezi námi budou existovat jedinci, kteří si budou chtít prosadit jen svůj záměr a budou se snažit manipulovat se všemi dostupnými fakty.

Je na společnosti, jak se k tomu postaví. Jestli si nechá manipulaci líbit nebo se proti ní ohradí a jedinci se spojí a ukážou, že i když jsme rozdílní a pocházíme z různých koutů světa, svoboda a demokracie je tou cestou, kterou půjdeme.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ INFORMACÍ

Monografie:

1. DUTTON, Kevin. *Moudrost psychopatů-Svatí, špioni a sérioví vrazi*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1462-5.
2. HARE, Robert. *Bez svědomí*. Praha: Dům Harfa, 2015. ISBN 9788090037915.
3. HNÍZDIL, Jan a Michal TRÍSKA. *Všichni jsou psychopati, jenom já jsem letadlo*. Praha: NLN, 2021. ISBN 978-80-7422-778-3.
4. HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. *Čas psychopatů*. Praha: Galén, 2018. ISBN 978-80-7492-384-5.
5. LE BON, Gustave. *Psychologie davu*. 4. vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1028-3.
6. PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0308-7.
7. SNYDER, Timothy. *Tyranie: 20 lekcí z 20. století*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-838-1.
8. SOKOL, Jan a Josef BERÁNEK. *Odvaha ke svobodě*. Praha: Vyšehrad, 2021. ISBN 978-80-7601-411-4.
9. STOUTOVÁ, Martha. *Sociopat odvedle: Bezcitní versus my ostatní*. Dotisk prvního vydání. Praha: Dům Harfa, 2016. ISBN 978-80-900379-2-2.
10. TABERY, Erik. *Opuštěná společnost: Česká cesta od Masaryka po Babiše*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-849-7.
11. VEČERNÍK, Jiří a Martina MYSÍKOVÁ. *Chudoba v České republice: Kritický pohled na evropské ukazatele*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2015. ISBN 978-80-7330-283-2.

Internetové zdroje:

1. Autorita. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Autorita>
2. BUFFALMANO, Lucio. The Good Psychopath Guide: Notes & Review. The Power Moves: FLY WITH THE EAGLES [online]. OAKLAND PARK, FL 33311: The Power Moves, 2014, 2014 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://thepowermoves.com/the-good-psychopath-guide/>
3. Čeští elfové: Bojovníci proti cizím dezinformačním kampaním na českém internetu. [online]. Praha: Čeští elfové, 2021 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://cesti-elfove.cz/>
4. ČERNÝ, Michal. Jak hodnotit informace: kdo je autoritou a jak s ní pracovat. Metodický portál RVP [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2021, 28.6.2021 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/22820/jak-hodnotit-informace-kdo-je-autoritou-a-jak-s-ni-pracovat.html>
5. DRURY, John a Stephen REICHER. Crowds and Collective Behavior. Oxford University Press [online]. Oxford: Oxford University Press, 2020, 27.8.2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/psychology/view/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-304>
6. HERRITT, Robert. Unlock Your Inner Psychopath: Kevin Dutton's 'The Wisdom of Psychopaths': Cool under pressure? Easy social charm? You might just be a psychopath. A new book says that most of the world's most successful people—presidents, doctors, CEOs—are too. Daily Beast [online]. New York: The Daily Beast Company, 2012, 2012 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.thedailybeast.com/unlock-your-inner-psychopath-kevin-duttons-the-wisdom-of-psychopaths>
7. Hodnota. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2018, 10.11.2018 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hodnota>

8. HONZÁK, Radkin. Psychopati z rubu i líce. Aktuálně.cz [online]. Praha: Economia, 2013, 3.11.2013 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://blog.aktualne.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=21530>
9. JELÍNEK, Otakar. Postmodernismus a exaktní vědy. Sisyfos: Český klub skeptiků [online]. Brno: Sisyfos, 2007, 23.7.2007 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.sisyfos.cz/clanek/251-postmodernismus-a-exaktni-vedy>
10. K čemu nám jsou životní hodnoty. Psychologie dnes [online]. Praha: Portál, 2019, 10.8.2019 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/archiv/vydani/99285>
11. LOJA, Radka. Sestavte si žebříček životních hodnot. Mindtrix [online]. Praha: Informatorium, 2019, 26.8.2019 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://mindtrix.cz/portfolio/sestavte-si-zebricek-zivotnich-hodnot/>
12. MACKNESS, Jenny. What is Authority? Between Past and Future: What is Authority? Jenny Connected [online]. London: WordPress.com, 2021, 2021 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://jennymackness.wordpress.com/2021/01/15/what-is-authority-hannah-arendt/>
13. Mezi kraji jsou výrazné rozdíly v kvalitě vzdělávání, to bychom měli změnit, radí inspekce. Česká televize: ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 2019, 16.12.2019 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3006323-mezi-kraji-jsou-vyrazne-rozdily-v-kvalite-vzdelavani-bychom-meli-zmenit-radi-inspekce>
14. NICKERSON, Charlotte. Allport's Intergroup Contact Hypothesis: Its History and Influence. Simply Psychology [online]. Simply Scholar, 2021, 5.11.2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/contact-hypothesis.html>
15. Orientace hodnotová. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017, 11.12.2017 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Orientace_hodnotová
16. PATRICK, Chris. Psychopathy. Noba [online]. Florida State University: Diener Education Fund, 2018, 11.9.2018 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://nobaproject.com/modules/psychopathy>

17. Populismus je systém založený na personalizaci, říká odborník. Jeho nástupu pomohla i finanční krize. IRozhlas [online]. Praha: Český rozhlas, 2021, 176.2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/populismus-andrej-babis-walter-otsch-rozhvor_2106171800_zuj
18. Postmodernismus. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postmodernismus>
19. Potřeby. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Potreby>
20. ROBINSON, Kara Mayer. Sociopath v. Psychopath: What's the Difference? WebMD [online]. New York: WebMD LLC., 2022, 14.2.2022 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.webmd.com/mental-health/features/sociopath-psychopath-difference>
21. Společnost postmoderní. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 21.9.2020 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost_postmodern%C3%A4D
22. Sociolog výchovy Pierre Bourdieu (1930-2002) a jeho teorie reprodukce.: Pedagogická orientace. 13. 2003. ISSN 1211-4669.
23. Stephen Reicher on Crowd Psychology. Social Science Space [online]. Thousand Oaks: SAGE Publishing, 2016, 26.2.2016 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.socialsciencespace.com/2016/02/stephen-reicher-on-crowd-psychology/>
24. The Science Behind Why People Follow the Crowd. Psychology Today [online]. New York: Sussex Publishers, 2017, 24.5.2017 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/after-service/201705/the-science-behind-why-people-follow-the-crowd>
25. What is antisocial personality disorder? Medical News Today [online]. California: Healthline Media a Red Ventures Company, 2018, 28.9.2020 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/320142>

26. What is antisocial personality disorder? Medical News Today [online]. California: Healthline Media a Red Ventures Company, 2018, 28.9.2020 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/320142>